

זיעקב איש תם

תולדות חיינו של הרב החסיד
ר' יעקב צבי הולצמן ע"ה
ט"ז שבט תרצ"ד - ד' אלול תשפ"א
- תדפיס מקוצר -

תשורה משמחת הנישואין של
אברהם ארי' ונחמה לאה שיחיו
הולצמן

י"ג אלול ה'תשפ"ג
ברוקלין, נ.י.

פתח דבר

לזכרון טוב, ליום כלולות צאצאינו החתן הרה"ת ר' אברהם ארי' שי' עם ב"ג הכלה המהוללה מ' נחמה לאה תחי' - ועל יסוד הנהגת כ"ק אדמו"ר הריי"ץ בעת חתונת כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית נ"ע - הננו בזה לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו, מקרוב ומרחוק, בתשורה זו הכוללת תדפיס מקוצר מדברי ימי חייו של סב החתן הרה"ח מו"ה יעקב צבי הולצמן ז"ל, שזה עתה מלאו שנתיים ימים לפטירתו בלא עת, בד' אלול.

לשון הכתוב "ויעקב איש תם" הולם את הרב יעקב צבי ע"ה, שכן היה 'תמים' ושלם ברוחו ובמעשיו, עם כל הפירושים והמעלות שבדבר: עסק בכל דבר שבקדושה בשלמות ובתמימות מבלי לעשות חשבונות של ממון, טרחה או העדר הכבוד; היה שלם עם עצמו בכל אשר עשה, ופעל תמיד בתום לב למען התכלית והענין הרצוי ולא היה שייך אצלו רצון בהכרה ובתשבחות וכדומה. ה'ביטול' החסידי היא חדור בו באמת, באופן כזה שאפילו אי אפשר היה להצביע על ה'ביטול' שלו...

בעת קבלת פנים בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, טרם פתח את הדרוש 'לכה דודי' באולם הישיבה, אמר כ"ק אדמו"ר הריי"ץ: "ידוע ומפורסם אשר בעת שמחת נשואין קומען נשמות האבות מן העולם האמת, ביז ג' דורות למפרע איז בכל ישראל, און פראַן וואָס מער און מער". ולפי זה נראה כי נכון הדבר להזכיר

ולעורר ביחוד בשעת שמחת הנישואין זכות אבות, ויהי רצון שיהיו מליצי יושר במרומים עבור הזוג הצעיר למזל טוב ולבנין עדי עד, ועבור כלל בני המשפחה להצלחה רבה בגשמיות וברוחניות, בטוב הנראה והנגלה.

ויהי רצון ש"מהרה ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה", כאשר "נזכה זעהן זיך מיט'ן רבי'ן דאָ למטה אין אַ גוף ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו", תיכף ומיד ממש!

בשמחה ובברכה,

אליעזר ודאבא גיטא מישולבין
בואנוס איירס, ארגנטינה

נח ורבקה הולצמן
ברוקלין, ניו יורק

י"ג אלול ה'תשפ"ג,
ברוקלין נ.י.

נערך ע"י נכדו ר' לוי יצחק הולצמן

נשמח לקבל סיפורים, מידע ומסמכים אודות הרב יעקב צבי הולצמן ע"ה,
עבור הספר השלם שיראה אור בקרוב בע"ה

LYHediting@gmail.com

+972549104155

תרצ"ד-תש"ח ילדות בצרפת

עץ אבות

ביום חמישי ט"ז שבט תרצ"ד, נולד הרב יעקב צבי¹ לאביו ר' יצחק מאניס ולאמו מרת שיינדל טויבע, שהתגוררו בפריז, צרפת. אביו ואימו באו ממשפחות חסידיות מפולין, משפחת אביו היו חסידי אלכסנדר והתגוררו בלודז', ומשפחת אמו היו חסידי מודז'יץ והתגוררו בה. אבי אמו, ר' נח פרידהיים, היה מלמדו של האדמו"ר ממודז'יץ.

בית משפחת הולצמן בפריז היה ממוקם ב'פלעצל', הוא האזור היהודי הוותיק

בית הכנסת ה-17 ב'פלעצל', פריז.

שבעיר, בכתובת
Rue des Roses
2. היה זה מול
בית הכנסת
בו היה הרבי
מתפלל בעת
מגוריו בפריז,
השוכן באותו
הרחוב מס' 17
ולפיכך מכונה

1. יתכן שנקרא על שם אח של סבתו (אם אימו) מרת מנוחה פרידא פרידהיים הי"ד, ר' יעקב הערש הכהן ווייספיש.

'זיבעצען'. סביר להניח שאף ר' יצחק מאניס התפלל בבית כנסת זה ופגש את הרבי באותן שנים.

כאשר הרבי פגש את ר' יעקב בעודו נער בשנת תש"ז בפריז, כפי שעוד יסופר להלן, התנה הרבי את נסיעתו של הנער לישיבה בניו יורק בהסכמת אמו שהתאלמנה לא מכבר בימי הסער. האם מרת שיינדל נפגשה ושוחחה עם הרבי בדבר בנה, ובמהלך הדברים התעניין הרבי במוצא המשפחה. נענתה האם שאין להם יחוס מופלג, אך יודעת היא שמשפחת בעלה היו ששה דורות של שוחטים בזה אחר זה. הגיב הרבי "זעקס דורות שוחטים, דאָס איז אַ ייחוס!"

בימי הזעם

ימי ילדותו עברו עליו בצל הקודר של השואה האיומה, בה כילו הנאצים ימ"ש את מרבית משפחתו. סבו וסבתו ר' ישעיה ומרת יענטא הולצמן התגוררו באותה תקופה בברלין; ר' שעיה נהרג על קידוש ה' ב"ג אייר ת"ש ומרת יענטא בכ"ו אלול תש"ב. סבו וסבתו ר' נח ומרת מנוחה פרידה פרידיהים התגוררו בסמיכות לילדיהם בפריז, נתפסו והובלו לכבשונות במחנה ההשמדה אושוויץ; ר' נח נהרג בו' תשרי תש"ג, ומרת מנוחה פרידה בכ"ח אדר א' תש"ג. ר' אברהם, אחיו הגדול של ר' יעקב צבי, סיפר שראה ממחבואו כיצד תפסו הנאצים את סבם ר' נח בעליית הגג של ביתם וגררוהו. הסבתא נעצרה ברחוב בעת שהלכה יחד עם נכדה ר' יעקב, הם שהו במעצר במשטרה במשך כל הלילה, לבסוף החליטו לשחרר את הנכד מפני שהייתה לו אזרחות צרפתית ואילו את הסבתא בעלת האזרחות הפולנית שלחו למחנה ההשמדה.

לר' יעקב ואחיו ר' אברהם היו שלוש אחיות: שרה גיטל, לאה ויטל, חנה רחל. שלושת האחיות יצאו לבית הספר בשעת בוקר והלכו לתומן על המדרכה, כאשר

לפתע הגיח רכב של הגסטאפו, עלה על המדרכה ודרס אותן, שתיים נהרגו מיד והשלישית נפטרה כעבור כמה ימים בבית הרפואה.

האב ר' יצחק מאניס היה חולה ומאושפז בבית הרפואה, אך מפאת המלחמה לא היו תרופות בנמצא עבורו. בני המשפחה הצליחו להשיג תרופה עבורו אך פחדו מהנאצים שארבו למבקרים בבית הרפואה, שכן ידעו כי החולה הינו יהודי. כתוצאה מכך התדרדר מצבו הרפואי ונפטר בה' טבת תש"ה, מ"כ בפריז. ה' יקום דמם בתוך שאר קדושי ישראל.

משך חלק ניכר משנות השואה הוחבא הילד יעקב בבית משפחה נכרית בעיר אוויואן, מקום מרפא ומעיינות מפורסם. בשעות היום היה יכול לבקר בבית הכנסת, שכן השלטון הנאצי שם היה רופף יותר. שם שמע סיפורים מסמרי שיער מהזקנים על בית הקברות, ובערב היה צריך לעבור ליד בית הקברות כדי להגיע למשפחה אצלה ישן, והיה מצטמרר מפחד כל פעם... אך הדבר חישל אותו, לימים בעת שליחותו באנטוורפן נעשה לאיש ה'חברה-קדישא' ועסק בטהרת ובקבורת הנפטרים. גם ילדיו ר' יוסף יצחק, ר' אורי ור' נח היו מסייעים לו בשמירה על הנפטרים, כילדים קטנים.

מכל בני המשפחה נותרו בחיים רק אימו מרת שיינדל ואחיו הגדול ר' אברהם יהודה ליב². ר' יעקב לא הרבה לספר על קורות הימים ההם, אף שניכר היה שהותירו את רישומם עליו. לאחר המלחמה התחתנה מרת שיינדל טובא בשנית

---

2. כנראה נקרא על שם זקנם (אבי סבתם מרת מנוחה פרידא) ר' אברהם יהודה ליב הכהן ויספיש. מקום מנוחתו בהר הזיתים, על מצבתו נכתב:

אשרי איש ירא את ה', פ"נ בעלי אבינו סבנו ואחינו היקר אוהב צדקה וחסד איש צנוע ועניו כ' ר' אברהם יהודה לייב בן ר' יצחק מנס ושיינדל טובה הולצמן זצ"ל נתבקש לשיבה של מעלה בערש"ק י"ד תשרי תש"ן ת.נ.צ.ב.ה.

ביקור בבית באוויאן, כעבור עשרות שנים

עם גיסה ובן דודה ר' חיים ישראל הכהן ווייספיש³, שהתאלמן מאחותה חיה צירל שנספתה בשואה.

בית הילדים והישיבה בצרפת

איש יהודי היה בצרפת באותם הימים ושמו הרה"ח ר' שניאור זלמן שניאורסאהן, בן דודו של רבי לוי יצחק שניאורסאהן אביו של הרבי. לאחר שפעל במסירות נפש בהחזקת היהדות בברית המועצות ואף נאסר כמה פעמים בשל כך, קיבל בשנת תרצ"ה היתר יציאה מרוסיה, ובהוראת אדמו"ר הריי"ץ קבע את מושבו בפריז והקים בה את 'התאחדות החרדים בצרפת', יסד בתי תמחוי, תלמודי תורה וישיבות.

בתקופת המלחמה עסק ר' זלמן בחירוף נפש בהצלה גשמית ורוחנית של ילדים יהודיים רבים בצרפת, הסתרם מפני החיות האנושיות ששיחרו לטרף וחינוכם לתורה ויראת שמים. הוא הקים בחשאי מחנה בטירת רוזן איטלקי, בו שיכן עשרות ילדים כדי להרחיקם מידם המחפשת של הנאצים והמשטרה הצרפתית ששיתפה עמם פעולה. לא אחת כאשר נודע על בואה של הבולשת, מיהר ר' זלמן להימלט עם הילדים אל היערות.

לאחר המלחמה הקים ר' זלמן שני מוסדות: ישיבה לפליטים ויתומים בעיירה עראני שבפרברי פריז, ומוסד ליתומות בעיירה בואסי. במוסדותיו הקים דור של חסידים ואנשי מעשה, חסידים ושלוחים, שחבים את חייהם הרוחניים למאמציו והתמסרותו. בין התלמידים בישיבה בעראני היה גם ר' יעקב צבי. יחד עמו למדו כששים ילדים בין כתלי המוסד, ובהם: שלום בער בוטמן, שלום דוב בער גורודצקי, האחים יעקב יהושע ואברהם אבא לאופר, יונתן אלטר, שמעון לזרוב ועוד.

3. בנו של ר' אשר לעמיל הכהן ווייספיש אחיה של מרת מנוחה פרידא, אמה של מרת שיינדל טוביא.

העוסקים בחינוך הילדים והנערים היו בעצמם צעירים לימים אך בעלי רוח חסידית ויראת שמים מיוחדת, בהם ר' אהרן מרדכי זילברשטרום עליו העיד הרבי בהתבטאות נדירה כי הוא "ירא שמים בתכלית", אחיו ר' אליהו זילברשטרום, ר' נחום אור (יעקוביץ), ר' צבי הירש חיטריק, ר' דוד משה ליברמן שכהן לימים כרבה הראשי של אנטוורפן ור' שמואל מאיר זילברשטיין⁴.

על אופי החינוך להתמדה ורצינות, יעיד הסיפור הבא: המדריך ר' אהרן מרדכי זילברשטרום קבע החלטה עם הנער יעקב שילמדו בכל יום יחד ב' משניות. כשהגיע שמחת תורה הייתה שמחה גדולה בישיבה ורקדו הרבה, בעיצומה של השמחה פנה ר' אהרן מרדכי לר' יעקב ואמר לו שכעת עליהם ללמוד יחד כמסוכם. כך התחנך ר' יעקב לקבלת עול והתמדה, בלי 'חכמות' וכלי פשרות. כל ימיו היה נוהג להשכים קום לפנות בוקר, ובין היתר היה לומד בקביעות משניות בכרך עבה וקטן שהיה ברשותו.

"כשרונות נעלים, הבנה טובה ותופס ענין באופן נעלה"

"אחרי שהסתיימה מלחמת העולם השנייה", סיפר ר' יעקב עצמו לימים⁵, "היינו בצרפת ואמי מרת שיינדל טויבא ע"ה חיפשה עבורי ישיבה שאוכל ללמוד בה. ידיד של משפחתנו בשם קינצלינגר (שהגיע כמונו מפולין לצרפת), הציע לאמי לשלוח אותי לישיבה שנפתחה בצרפת על ידי הרב שניאור זלמן שניאורסאהן ע"ה. אמי הסכימה לשלוח אותי לשם, על אף שהישיבה הייתה מרוחקת מביתנו, היא שכנה בקרבת מקום להרי האלפים, לא הרחק מגבול שוויץ. רק מאוחר יותר עברה הישיבה לפריז ואז היה קל יותר לאמי לבקר בישיבה וכדומה".

4. איש החינוך ע' 121.

5. תשורה לבר מצוה הת' יצחק מאניס הולצמן, אור לר"ח טבת ה'תשס"ה - סיפורים מכלי ראשון שנלקטו ונרשמו ע"י ר' נח הולצמן.

"בצרפת ומחוצה לה ידועה למדי עבודתו הכבירה של הרב ר' שניאור זלמן שניאורסאהן", כך נפתח תיאור המוסד אותו הקים רש"ז ובו למד יעקב צבי הצעיר באותן שנים⁶. "בחירוף נפש ובמרץ נפלא עלה בידו להוציא בעת המלחמה האיומה כמאה ילדים וילדות מבין שיני הרוצחים והחביאם במחבואות שונים עד עבור זעם. שני בתי יתומים נמצאים גם עכשיו סמוך לפריז, לנערים בעראני ולנערות בבואסי. המחונכים מקבלים שם חינוך דתי שלם במלוא מובן המילה. הנערים לומדים חומש-רש"י, נ"ך וגפ"ת. לומדים גם לימוד חול בשפה הצרפתית על ידי מורים מומחים. מהישיבה הקטנה אשר בעראני נסעו בזמן האחרון ארבעה תלמידים לארץ ישראל ונתקבלו שם בישיבות, ושנים נסעו לארצות הברית, ולומדים בישיבת תומכי תמימים אשר בברוקלין". אחד מהשניים שנסעו לארצות הברית הוא ר' יעקב שזכה לנסוע להסתופף בצל אדמו"ר הריי"ץ וחתנו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כפי שיסופר להלן.

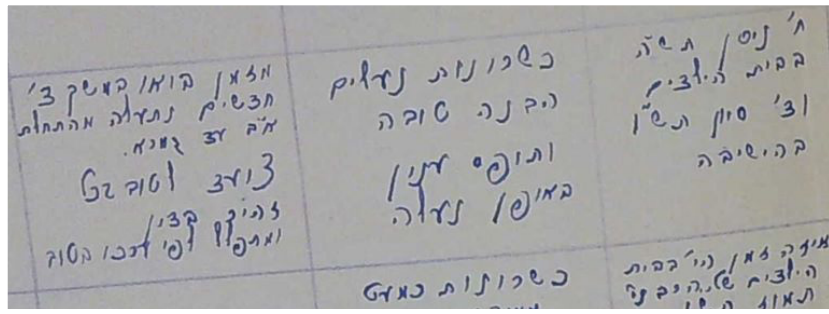
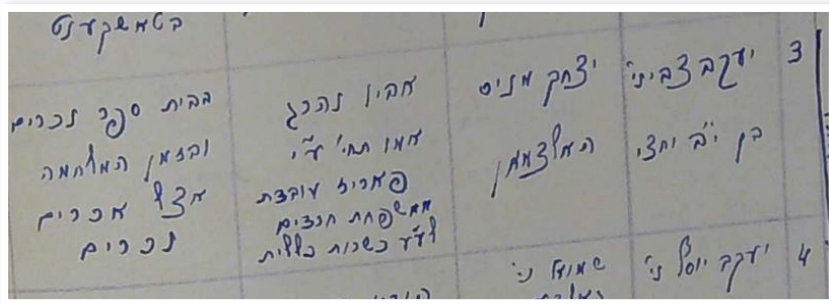
בדו"ח שכתב ר' זלמן שניאורסאהן בשנת תש"ז על תלמידי המוסד והישגיהם עבור כ"ק אדמו"ר הריי"ץ, מתאר הוא כך את הנער יעקב צבי:

יעקב צבי נ"י, בן י"ב וחצי. [שם האב:] יצחק מניס האלצמאן. אביו נהרג, אמו תח"י ע"י פאריז, עובדת, ממשפחת חרדים, לע"ע כשרות כללית. [למד בעבר:] בבית ספר נכרים, ובזמן המלחמה אצל איכרים נכרים. [תאריך בואו:] ח' ניסן תש"ה בבית הילדים, וד' סיון תש"ו בהישיבה. [מהותו:] כשרונות נעלים, הבנה טובה ותופס ענין באופן נעלה. מזמן בואו, במשך 13 חדשים נתעלה מהתחלת א-ב עד גמרא. צועד לטוב בכל, זהיר בדין ומתפלל לפי ערכו בטוב.

ר' זלמן כתב דיווח מדויק מבלי להגזים או לייפות את הפרטים, כל מילה

6. קובץ עולת חודש (בעריכת הרב משה מונד), פאריז תשרי-מרחשון תש"י, ע' 34.

הייתה ספורה ומדודה ולא נמנע מלכתוב ביקורת אף על התלמידים שארי בשרו. יעקב צבי הגיע לבית הילדים בגיל 11, חודשים ספורים לאחר שהתייתם מאביו, לאחר שנים ארוכות שבילה במחיצת נכרים, ובמשך כשנה הצליח בכשרונותיו ושקדנותו הרבה ללמוד את כל הנדרש בכדי לעלות ללימודים בישיבה.

"צועד לטוב בכל". תיאורו של ר' זלמן שניאורסון על ר' יעקב צבי

במחיצת חבריו ללימודים בצרפת.
בשורה האחורית משמאל עומד ר' יעקב,
ולצידו מימין ר' אברהם יהודה וויספיש
(בן דודו ואחיו החורג, בחליפה לבנה),
ביניהם בשורה הקדמית עומד ר' שמעון משה דיסקין.

פגישת הרבי עם הילדים

בשנת תש"ז הגיע הרבי לפריז בכדי לפגוש את אמו הרבנית חנה לאחר שיצאה בשלום ממסך הברזל הסובייטי, ולהסדיר את הניירות הרשמיים בכדי שתוכל להיכנס לארצות הברית. בתקופת שהותו בצרפת ביקר הרבי בהוראת חמיו אדמו"ר הריי"ץ בכל מוסדות חב"ד בפריז ובעיירות שסביבה, וביניהם גם במוסדות הילדים של הרב שניאור זלמן שניאורסון. הביקור בעראני נמשך כשעתיים, בחלקו הראשון ישב הרבי עם התלמידים באולם כאשר כולם מסובים לשולחנות בצורת ח"ת. הרבי רצה שהביקור יהיה באווירה לא פורמלית ולא במתכונת של מבחן ממש, אלא התעניין באופן כללי מה הם לומדים, ובייחוד התעניין בתחום ההלכה. הילדים היו מרותקים להופעתו ומראהו המרשים ולא הסירו מבטם ממנו.

במהלך הביקור השמיע הרבי בפני הילדים את דברי המדרש "בנינו ערבים בעדינו". החסידים אמרו שלפני צאתו של הרבי לפאריז, אמר לו חותנו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ את דברי המדרש הללו, והדברים ליוו את הרבי בכל מהלך הביקור.

תשובה קולעת לשאלת הרבי

בזכרונות התלמידים הנוכחים נשתמרו חילופי דברים שהיו אז בין הרבי לבין ר' יעקב צבי הולצמן, שהיה אז נער בגיל מצוות. כך תיאר ר' יעקב צבי בעצמו את הדברים אותם זוכר וחיים לנגד עיניו⁷:

הרבי שאל את הילדים כמה שאלות בהלכות ברכות
הנהנין שלמדו באותה עת. בין היתר שאל את כלל הילדים

7. במכתב ששלח לר' לוי אזימאוו ובו תיקונים על המסופר בנושא זה בספר 'הרבי בפאריז' פרק כה (מימי מלך ח"ג ע' 969), שם הובאו זכרונותיו של המחנך ר' אהרן מרדכי זילברשטרומ, שיש בהם שינויים והוספות.

האם יוצאים ידי חובה בברכת 'בורא פרי האדמה' על פירות העץ, והילדים ידעו וענו שכן. לאחר מכן שאל האם אפשר לברך 'בורא פרי העץ' על פירות האדמה, וענו הילדים שלא. שוב שאל הרבי, במקרה שיש לפני אדם פרי העץ ופרי האדמה, על איזה פרי יש להקדים ולברך, וענו שיש להקדים פרי שברכתו העץ. הוסיף הרבי ושאל: מדוע?

על כך עניתי שברכת העץ היא ברכה יותר מפורטת ומבוררת ולכן היא חשובה יותר וקודמת לברכת האדמה. והרבי אישר את נכונות תשובתי.

בהזדמנות אחרת, סיפר עוד על שיחתו של הרבי עם התלמידים ואיתו ביחוד⁸:

בזמן שהרבי היה בפריז, הגיע לישיבה לבחון את התלמידים ובחן גם אותי (הייתי אז נער בר מצוה). הרבי בחן אותנו במסכת בבא מציעא, וב"ה ענינו טוב מאד.

פעם אחת, שאל הרבי את התלמידים שאלה בידינו ברכות. בתחילה שאל מהו סדר הברכות, איזו ברכה אומרים קודם? ועניתי נכון: המוציא, מזונות, הגפן, העץ, האדמה, שהכל. ואחר כך שאל שאלה קשה יותר: אם יש לפני מישהו פירות וירקות, איזה ברכה יברך בראשונה - ברכת 'העץ' או 'האדמה'?

כמה ילדים ענו 'העץ', והרבי שאלם מדוע? וענו שברכת העץ כלולה כבר בברכת האדמה. אך ישנה בעיה בתשובה זו, התשובה נכונה רק אם למברך הייתה כוונה לכלול את

8. תשורה לבר מצוה של יצחק מאניס הולצמן (תשס"ה), אות ה.

הפירות, אך אם לא כיון לפטור את הפירות, ברכת 'האדמה' אינה פוטרת אותם.

ואני עניתי לרבי שברכת העץ קודמת כיון שזו ברכה יותר 'ספציפית' המפרטת על מה הברכה מכוונת, יותר מאשר בברכת האדמה. וכיון שזה יותר פרטני, זה גם חשוב יותר וקודם. הרבי נהנה מאוד מן התשובות (ותוצאות הבחינה).

ממתנים לרבי ב'עראנל' סביב שולחנות ערוכים.
 תחת תמונת אדמו"ר הריי"ץ שלט 'ברוך הבא'.
 בשולחן הראשי (מימין לשמאל):
 ר' צבי הירש חיטריק, ר' אהרן מרדכי זילברשטרום, מקום פנוי עבור הרב,
 ר' יונתן באלטער, ר' צבי צאהלער.
 הילדים: מצד שמאל ר' שמעון לזרוב, מצד ימין ר' מיכאל באנישעוויטש.

אחר כך במשך הביקור הביאו לפני הרבי שתיה
ומאוחר יותר מזונות⁹, והרבי חייך והגיב: "ס'ועט דאך ניט
אויסקומען ווי האַלצמאַן האט געזאָגט" [=זה לא יהיה כמו
שהולצמן אמר].

מקום הישיבה בעראני, כפי שנראה כיום

9. ב'הרבי בפאריז' (וכע"ז בספר 'איש החינוך') מסופר שאחד הנוכחים הפציר ברבי כל העת שיטעם טעימה כלשהי, ואחרי שהרבי מזג לעצמו שתיה, הציע לרבי לטעום מהתפוחים שהונחו שם שהיו יקרי המציאות באותה עת, ובמקום להשיב הגיב הרבי בחיוך והחווה בתנועת יד כלפי הילד יעקב צבי באמרו: הרי כבר נאמר כאן שאם מברכים 'שהכל' יש ספק אם אפשר לברך...
יש לציין כי במשך כל תקופת ביקורו בצרפת נמנע הרבי מלאכול מאומה מלבד מה שהכינו עבורו ר' יענקל וזוגתו טייבל ליפסקר. גם לימים כאשר היגרו לניו יורק ופתחו מכולת, היו הרבי והרבנית מזמינים אצלם את כל הקניות.

דו שיח הלכתי

ר' אהרן מרדכי זילברשטרום שעסק בחינוך הנערים, סיפר כי ר' יעקב פנה לאחר מכן לרבי ביזמתו והעלה שאלה נוספת¹⁰:

התלמיד יעקב צבי הולצמן שאל את הרבי: מדוע נפסקה הלכה שכאשר משהו שכח לומר יעלה ויבוא בתפילת שמונה עשרה אחרי שאמר 'המחזיר שכינתו לציון' אומר בו במקום 'יעלה ויבוא', משא"כ בברכת המזון ברגע שמסיים ברכת 'ובנה ירושלים' אינו אומר 'יעלה ויבוא' כמו שהוא, אלא 'שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון'? (יתכן שמשהו מהמחנכים אמר לרבי שיש לילד שאלה).

הרבי השיב תשובה קלה להבנתו של הילד: "ברכת המזון שהיא מהתורה מסתיימת אחרי 'ובנה ברחמיו ירושלים' אמן, ולכן נאלצים להוסיף ברכה. משא"כ בשמונה עשרה הרי ברכת 'מודים' היא המשך של תפלת שמו"ע, ולכן אין צריך להוסיף"¹¹.

לאחר מכן הוסיף הרבי¹²: "למיטב זכרוני שאלה זו אינה מופיעה בספרים אבל מתקבל על הדעת שהתשובה היא כמו שאמרת".

10. איש החינוך, הרבי בפאריז וימי מלך שם.

11. ר' שלום דובער בוטמן חזר על מענה הרבי באופן אחר (כפי ששמע מאחרים): בברכת המזון, הרי לאחר שסיימו את שלוש הברכות שהן מדאורייתא, אפשר להוסיף ברכה מדרבנן; אמנם בשמו"ע שתיקנו ח"י ברכות ולא יותר, אין שייך להוסיף על תקנתם. - ימי מלך שם. וראה גם ביקור פאריז ה'תש"ז (בית ליובאוויטש, תשע"ז, בעריכת ר' שמואל לובעצקי) ע' 1. התודה נתונה לעורך על התמונות המובאות בזה.

12. פרט זה הוא הוספת רש"ב בוטמן (ביקור פאריז שם).

קורת רוח מיוחדת השאיר ביקור זה על הרבי כפי שהעיד במכתב ששלח להנהלת בית הספר אחרי הגיעו לארה"ב¹³:

ב"ה, ט"ו באב, תש"ז

כבוד הנהלת ביה"ס עראני, צרפת .

שלום וברכה! .

קורת [רוח] מיוחדת היתה לי מבקורי בביה"ס ושיחתי עם ההנהלה, המורים והתלמידים שי'.

למזכרת ביקורי ולאות הצטיינות התלמידים הנזכרים להלן נשלחה חבילת ספרים שיצאו לאור ע"י מחלקת הוצאת ספרים שע"י המרכז לעניני חנוך לחלק בתור פרסים לתלמידים: קולבערג, מ. שילער, ה. קליינער, ר. ריכטער, ש. זילברג, ע. ווייספיש, א. סקורסקי, ל. אברמוביץ, י. הולצמן, י.

בברכת הצלחה מרובה,

הרב מנחם מ. שניאורסאהן

יושב ראש ועד הפועל

בין הילדים מוזכר גם ר' אברהם יהודא ווייספיש ע"ה, בן דודו ואחיו חורגו של ר' יעקב, שהיה יחד עמו בישיבה באותו זמן.

כך סיכם ר' יעקב את הביקור בהזדמנות אחרת¹⁴: "הוא שאל אותי כמה שאלות על הגמרא, בפרק השוכר את האומנים במסכת בבא מציעא, הופתעתי מכך שלא הייתה גמרא פתוחה לפניו, הוא שאל את השאלות בעל פה. ברוך ה' ידעתי את

13. אגרות קודש ח"ב ע' רכו-רכז. וראה בהמשך לזה אגרות קודש חכ"א אגרת ז'תתיד (לר' מיכאל ליפסקער).

14. בריאיון ל-JEM, "תלמיד חכם ואיש נימוסים".

התשובות. הוא שאל עוד שאלות ורוב התלמידים השיבו כהלכה. הרבי היה מרוצה מאוד מרמת הלימודים, וכאשר חזר לאמריקה, שלח לנו כמתנה ספרים שיצאו לאור ע"י המרכז לענייני חינוך".

בקשת ויזת לימודים

שבועיים לפני ביקורו של הרבי בפריז התקיימה חגיגת הבר מצוה של ר' יעקב צבי, וכך התבטא פעם "לו הייתי צעיר יותר בשבועיים, הייתי זוכה שהרבי יהיה נוכח בשמחת הבר מצוה שנערכה באותו מקום שהתקיימו בו כל הסעודות וההתוועדויות - בדירת הרה"ג רבי שניאור זלמן שניאורסון ז"ל, שבזכותו הפכתי לחסיד חב"ד"¹⁵.

בעת המפגש עם הרבי ביקש ממנו יעקב צבי הצעיר ויזת לימודים ('אפידייווית') בכדי שיוכל ללמוד בקרבת חצרו של אדמו"ר הריי"ץ, בישיבת תומכי תמימים שהוקמה שנים ספורות קודם לכן בברוקלין ניו יורק. הרבי נעתר לבקשה, אך התנה זאת בכך שיקבל את רשות אמו, שזה לא מכבר התאלמנה מבעלה ואיבדה את רוב ילדיה בשואה. האם מרת שיינדל נעתרה בשמחה, למרות שהיה אחד משני הבנים שנותרו לה מכל המשפחה, והסכימה לשלוח את בנה הצעיר אל מעבר לים למרות שבימים ההם היה זה מרחק בלתי ניתן לגישור, למען עתידו הרוחני. ר' יעקב היה מצביע על גבורת הנפש וגדלותה של אמו שהיה לה כה חשוב שילמד תורה, עד שהייתה מוכנה כביכול 'לוותר' עליו...

באותם ימים נפגשה מרת שיינדל עם הרבי בנוגע לנושא זה, והביעה משאלה שהרבי יביט ב'עינא פקיחא' על הנער הצעיר כאשר יהיה בארצות הברית הרחוקה,

15. מפי בנו ר' אורי.

ואכן כך היה, עד שר' יעקב העיד "הייתי כפי שאפשר לקרוא לזה 'בן בית'". כמסופר לעיל, בפגישה זו התעניין הרבי במוצא המשפחה. נענתה האם שאין להם יחוס מופלג, אך יודעת היא שמשפחת בעלה היו ששה דורות של שוחטים בזה אחר זה. הגיב הרבי "זעקס דורות שוחטים, דאָס איז אַ ייחוס!"

הרבי במחיצת אמו הרבנית חנה בעת ביקורו בפאריז.

תש"ט-תש"כ

בחצר המלך

בישיבת תומכי תמימים

כעבור כשנה הגיע לצרפת הרש"ג חתנו של הרבי הריי"ץ ועמו ויזת הלימודים המיוחלת עברו וכרטיס נסיעה באוניה מצרפת לארצות הברית. בשנת תש"ט הגיע ר' יעקב בניו יורק ולמד בישיבת תומכי תמימים המרכזית, במחיצת כ"ק אדמו"ר הריי"ץ וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, משך יותר מעשר שנים, משנת תש"ט עד שנת תשי"ט¹⁶.

"זכיתי לראות את כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ שלוש פעמים", העיד¹⁷, "פעם ראשונה בעת היחידות, פעם נוספת בשמחת תורה ה'שי"ת, והפעם השלישית בי"ט כסלו ה'שי"ת שאז היו הדלתות פתוחות וכל אחד יכול היה להיכנס ולראות את הרבי הריי"ץ נ"ע". בהזדמנות אחרת אמר: "פניו היו כפני מלאך אלוקים, משהו מיוחד. אני חושב שהתמונות שלו לא כל-כך משקפות את מראה פניו המיוחד, אולי קצת התמונה האחרונה שלו"¹⁸.

הישיבה בניו יורק הוקמה ע"י אדמו"ר הריי"ץ בשנת ת"ש, כאשר חלק מהתלמידים למדו ב-770, וחלקם למדו בבנין שבפינת הרחובות בדפורד-דין. בתקופה הראשונה למד ר' יעקב ברחוב בדפורד. למרות שבדרך כלל כמעט לא הגיעו התלמידים מבדפורד ל-770, בשבת פרשת בא תש"י התכונן ללכת לשם

16. כך ציין בכרטיסיית 'ספר החסידים' בשנת תשכ"ג.

17. תשורה הולצמן תשס"ה שם.

18. ראיון עמו ב'בית משיח' גליון 1112 (משם הובאו עוד פרטים להלן).

יחד עם חבריו. "ידענו שהרבי הריי"ץ יקבל 'מפטיר' בגלל היארצייט של אמו שחל באותו שבוע, וקיווינו שנוכל להיכנס למנין. אלא שכבר בשעה מוקדמת נודע על הסתלקותו הפתאומית של הרבי". את רגעי ההלוויה והשבר זכר היטב, "היו הרבה בכיות, הפתאומיות של ההסתלקות שברה אנשים רבים. בתחילה נשאו את הארון על איסטערן פארקווי עד רחוב רוג'רס, ואז העלו את הארון למכונית. אני הגעתי לבית החיים ברכב של מישאו".

ביו"ד שבט ה'תש"א נכח בהתוועדות הידועה בה החל הרבי לנהוג את נשיאותו בגלוי ובפרסום, ולימים תיאר את גודל המעמד וההתרגשות הכבירה ששררה בין החסידים. הוא עמד ליד החלונות, משמאלו של הרבי, בעת שהחל לומר לראשונה מאמר חסידות. "בכל פעם שאני נזכר ברגע הזה בו הרבי פתח במאמר דא"ח עוברת לי צמרמורת בגוף", תיאר לימים. "קודם לכן, מעולם לא שמענו אותו אומר מאמר חסידות, וכשהתחיל כך במילים 'ביום ההסתלקות הויפט אָן דער רבי מיט באטי לגני', לא היה גבול להתרגשות שלנו". ארבעה ימים לאחר מכן, נכנס ר' יעקב ליחידות הראשונה אצל הרבי לרגל יום הולדתו שחל בט"ז שבט, והרבי בירכו.

באותן שנים ראשונות לנשיאות הרבה הרבי לעודד את בחורי הישיבה להקהיל קהילות ברבים ולעסוק בהפצת היהדות והמעיינות ככל שידם מגעת, ובייחוד בחזרת דא"ח ורעיונות החסידות בבתי הכנסת הרבים שהיו פזורים בשכונת קראון הייטס ובשכונות הסמוכות לה. ב'קובץ ליובאוויטש' שיצא לאור באותן שנים, נמנה ר' יעקב צבי בין תלמידי הישיבה העוסקים במסירות בהפצת המעיינות, מוזכר הוא בין המדברים בהתוועדות י"ט כסלו תשט"ז בבית הכנסת 'אהבת אחים בני ישראל'¹⁹, וביו"ד שבט תשט"ז בבית הכנסת 'אהבת תורה'²⁰.

19. שנה ד חוברת בע' 138.

20. שם חוברת ג ע' 251.

בד בבד למדו התמימים אז בשקידה ובהתמדה בלתי מצויה, כך למשל סיפר ר' יעקב שלמד בחברותא עם ר' פנחס קארף (לימים משגיח ומשפיע בישיבת אהלי תורה) את כל מסכת יבמות במשך 'זמן' אחד²¹.

במחיצת חבריו לספסל הלימודים ב-770, ב'זאל' הקטן
יחד עם הרה"ח ר' שניאור זלמן הלוי דוכמאן ז"ל.

ר' יעקב כתב על זהות המשתתפים:

שורה ראשונה יושבים, מימין עם הגב כנראה יואל קאהן הכהן שלי,
שלום בער פריז ע"ה, יוסף בליזינסקי שלי, היווארד ע"ה, שלום בער גורארי ע"ה.
שורה שניה עומדים ויושבים, דובער יוניק ע"ה, שלום בער אלפרוביץ שלי,
בן ציון בנימין אלטהויז שלי, דוד רסקין שלי, יעקב הולצמן שלי,
ר' שניאור זלמן דוכמן הלוי ע"ה, לאן הכהן שלי, יעקב בגון שלי,
ישראל גורדון שלי, קלמן שוחט ע"ה.

21. סיפר לנכדו ר' לוי יצחק הולצמן.

לוחץ יד לר' זלמן דוכמאן, במחיצת חבריו לשיבה.

לפני יציאה ל'מרכז שליחות' בשנת תשי"ג. ר' יעקב במרכז השורה הקדמית

רעיון השליחות בצפון אפריקה

בעודו צעיר לימים, כבן 18, כבר עלתה על הפרק הצעה שיסע לשליחות בטוניס ובאלג'יר, במסגרת התנופה בהפצת היהדות והמעיינות במדינות צפון אפריקה. ר' יעקב עצמו לא ידע כלל על כך, והדבר נחשף בשנים האחרונות מתוך מכתב הרבי שבגנזי הרה"ח ר' בנימין גורודצקי, בא כח כ"ק אדמו"ר באירופה וצפון אפריקה²²:

ב"ה, א' מנ"א תשי"ב

ברוקלין

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

וכו' מוה"ר בנימין אלי' שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד תמוז והקודם לו, ובמ"ש בענין נסיעת הת' האלצמאן שי' לטוניס ולא[ל]זשיר, הנה בכלל כנראה שהוא מעט א שעמעוודיקער [=ביישן], ואולי ה' זה רק כשראיתיו אני, וכשהוא נמצא בחבורת אחרים אפשר יש לו יותר התפשטות ואינו בוש, ואם כן הוא **ואמו תחי' תסכים** שיסע למשך איזה שבועות לטוניס ואלזשיר, הרי בטח יסביר לו בפרטיות מה עליו לעשות שם, ויה"ר שיהי' בהצלחה.

ר' בנימין ראה מן הסתם את ר' יעקב כמועמד מתאים ביותר לשליחות זו מחמת ידיעתו את השפה הצרפתית, דבר שהיה נחוץ ביותר במדינות צפון

22. בא כח, חלק ב [תדפיס], אגרת רפה.

אפריקה הסמוכות לצרפת. תשובתו של הרבי לאידך מעידה על הקשר הבלתי אמצעי שהיה לר' יעקב עם הרבי באותה עת, עד כי מעיד על אופיו הנחבא אל הכלים. שוב הדגיש הרבי ברגישות מיוחדת את הנחיצות בהסכמת אמו לנסיעה זו.

'שעה' - מיט איין קער!

בתקופת לימודיו בישיבה, ביקר מר זלמן שז"ר (בהיותו חבר כנסת) אצל הרבי בשנת תשי"ד, וכך סיפר ר' יעקב על ביקור זה²³:

כאשר יצא שז"ר מחדרו של הרבי ומ'גן עדן התחתון', עמדנו שם כמה בחורים והזדמן לשם גם המשפיע הרב שמואל לוויטין אשר פנה אל שז"ר במילים אלו: חז"ל אמרו "יש קונה עולמו בשעה אחת", ומבואר בחסידות שהפירוש של 'שעה' הוא פנייה, כמו שכתוב "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה", ושעה אחת פירושה 'מיט איין קער' [=בתפנית אחת].

זכורני ששז"ר מאוד התפעל מהאמרה הזו, הוא הניף את ידו כלפי מעלה, היכה באצבע צרדה, ובקול רם ובלבביות כמו חזר על האמרה לעצמו, קרא "או, יע, מיט איין קער" [=אכן, בתפנית אחת!].

23. סיפר לחתנו ר' שמואל קראוס, נדפס בנשיא וחסיד ע' 126.

עידוד הלימוד במוסדות חב"ד

עוד סיפר על תקופת לימודיו בישיבה²⁴:

כ"ק הרבי ירד מלמעלה אחרי אחת מהסעודות, וב'גן
עדן התחתון' לפני שנכנס לחדרו, בין הדברים שנדברו
[עם הבחורים הנוכחים במקום], היה מה שהישיבה בתל
אביב או בראשון לציון נסגרה זמנית, וכמה בחורים הלכו
ללמוד בפוניבז'.

כ"ק שאל לכמה: "הלכת?"

ביניהם שאל לר' יואל הכהן, והשיב שלא. (ושאל עוד
שני בחורים והשיבו שהלכו ללמוד שם). גם שאל לר'
יוסף בליזינסקי, גם הוא ענה שלא. וכ"ק אמר לו: "תבוא
עליך ברכה".

הליכה לתשליך

בשנים ההם היה נהוג כי בראש השנה הולכים כל החסידים והרבי בראשם
ב'תהלוכה' אל עבר הגן הבוטני המצוי מרחק חצי שעה הליכה, בכדי לקיים
שם את מנהג ה'תשליך'. וכך סיפר לימים על מאורע שהתרחש ביום א' דראש
השנה תשי"ז²⁵:

כאשר הגיעו אל הגן הבוטני ראו ששערי הגן נעולים, אולי
מחמת מזג האויר. לפתע ראינו שהרבי נסוג כמה צעדים
לאחור, ואז התקדם בתנופה וטיפס על הגדר שמעל השער,

24. מכתב לנכדו ר' לוי יצחק (תשע"ה).

25. תשורה הולצמן תשס"ה ע' 23.

ששם דוקא היה גבוה יותר מהגדר שבמקומות אחרים. אני
אכן טיפסתי על הגדר במקום אחר בצד שהיה יותר נמוך,
אבל הרבי רצה לעלות דוקא משם, ולא הסכים שיסייעו
לו כלל.

משימה ראשונה: לקנות כובע

כמסופר לעיל, אחרי המלחמה התחתנה מרת שיינדל הולצמן עם גיסה ובן דודה
ר' חיים ישראל הכהן ווייספיטש. בנו ר' אהרן מרדכי ווייספיטש (כיום במנשטתר)
התלבט בבחירתו האם לעזוב את בית המשפחה בצרפת בכדי לנסוע לאחיו הגדול
יותר ר' אברהם יהודה שהיה אז בארץ הקודש, או לנסוע לישיבה ב-770 ולהיות
במחיצת בן דודו ואחיו חורגו ר' יעקב. כאשר התייעץ עם אביו, צידד בכך שיסע
ללמוד בישיבה יחד עם ר' יעקב, וכך הגיע לארצות הברית בשנת תשח"י.

ר' יעקב הגיע לקבל את פניו, וראה כי האורח הצעיר הגיע עם קסקט כפי
שהיה מקובל בצרפת. יעץ לו שלא כדאי להיכנס כך ל-770 כדי שלא יקניטו אותו,
וכך הלכו תחילה לקנות כובע, ואחר כך הגיעו לבית חיינו. הרגישות המיוחדת של
ר' יעקב למצבו כנער צעיר שבא ממרחקים, זכורה לו היטב עד היום.

ר' יעקב בבחרותו (משמאל) מלווה את הרבי לסידור קידושין

בעת ההתוועדות המיוחדת של פורים תשי"ג,
ככל הנראה ברגע בו הכריז הרבי "הוא-רע" שלש פעמים...
ר' יעקב עומד למעלה משמאל

תשי"ד-תש"כ

משמש בקודש

נסיעת הרבנית

בשנת תשי"ד נסעה הרבנית חיה מושקא ע"ה לשוויץ, הרבי נסע עמה לשדה התעופה ללוותה, ואף עלה למרפסת מיוחדת ממנה היה אפשר להשקיף על המטוס ולראותו ממריא. בזמן נסיעת הרבנית, שלפי זכרונו נמשכה למעלה מחודש ימים, זכה ר' יעקב להביא ברוב ימי החול את הארוחות אל הרבי, אותן הכינה גב' דובינסקי שהתגוררה בסמיכות ל-770, וקנתה מערכת כלים חדשים ובישלה בהם במיוחד עבור הרבי. בתחילה עשה זאת ר' בערל יוניק שהיה משמש בקודש באותן שנים, אך לא הייתה לו האפשרות להמשיך כך בקביעות, ולכן כעבור כמה ימים פגש את ר' יעקב וביקש ממנו לקבל על עצמו תפקיד זה, וכך מידי בוקר וצהרים היה מביא מנה בשביל הרבי מבית של גב' דובינסקי לחדרו של הרבי ב-770.

"הייתי מכניס את האוכל לחדר של הרבי, פורש מפה, מסדר את הסכו"ם ומכין את האוכל על השולחן. לאחר שסיים, הרבי היה מצלצל להודיע שאפשר להיכנס ולהוציא את הדברים, וכך הייתי עושה. הרבי היה נוטל ידיים כל יום והיה אוכל לחם מחיטה מלאה, מלבד ביום שישי בו הייתי מביא כעכים של 'מזונות'. כאשר שבה הרבנית לארצות הברית, הרבי שיגר מכתב תודה מיוחד לגב' דובינסקי על עזרתה²⁶.

בעקבות זאת המשיך לסייע בבית רבי במשך שנות בחרותו, והיה מבצע קניות

26. הפרטים על פי מה שסיפר לבניו, לר' יוסף אשכנזי (בקודש פנימה ע' 93), ובראיון ב'בית משיח'.

ושליחויות שונות עבור הרבי והרבנית. כאשר ר' בערל יוניק השתדך ועזב את קראון הייטס למשך תקופה ארוכה, נקרא ר' יעקב למלא את מקומו בקביעות ולסייע בבית הרבי. "בכל ערב אחר סדרי הישיבה הייתי נכנס לבית ומתיישב לשוחח עם הרבנית. היא הייתה ממתינה עד לבואו של הרבי, והייתי עוזר לה להעביר את הזמן כשהיא לא-לבדה. במשך שש שנים הייתי מגיע כך לרבנית מידי יום, חוץ מימי שלישי בהם הייתה הרבנית נוסעת להיות עם אמה הרבנית הזקנה עד אחרי עשר בלילה". את הקירוב המיוחד לו זכה מהרבנית תולה הוא בכך שהיה בחור בודד בניו יורק, "בעוד אמא שלי הייתה בצרפת, הרבנית הייתה לי כאמא".

מספר ר' אהרן גולדשטיין, שמשפחתו התגוררה באותו בנין בו גרו הרבי והרבנית ברח' ניו יורק, בשנת תשט"ו: "אחד המשב"קים בביתו של הרבי היה ר' יענקל הולצמן, בדרכו למטה היה מתעכב לפעמים בביתנו כדי לטעום דבר מה. אמא שלי הציעה לו פעם מאפים שמצאו חן בעיניו והוא הציע לקחת צלחת עבור הרבי והרבנית. אמי אמנם הכינה מגש, אבל כשר' יענקל הביא אותו אל הרבנית, היא אמרה 'אנחנו לא לוקחים אוכל מבתיים פרטיים', היא הודתה לו וביקשה ממנו להחזיר את הצלחת"²⁷.

במסגרת היותו משמש בקודש, זכה להיות נוכח בקביעות בין השנים תשט"ו-תש"כ בסעודות הימים טובים בדירתו של אדמו"ר הריי"ץ בכדי לשמש את הרבי, ואף היה עוסק בהכנה לסעודות אלו מבעוד מועד. מנהגי הרבי והליכותיו באותם שנים אשר נשמעו מפיו - קובעים ברכה לעצמם במדור נפרד להלן.

"בראש ובראשונה היה הרבי בעל נימוסים, 'ג'נטלמן'", העיר לימים²⁸, "הוא מעולם לא התחיל לאכול לפני שהמנות הוגשו לכולם. אני הייתי אז בחור צעיר, אבל הרבי לא החל לאכול עד שהמנה שלי הוגשה לשולחן. הוא מעולם לא סיים

27. א חסידישער דערהער - טבת תשע"ט ע' 39.

28. בראיון ל-JEM.

לאכול בשעה שאחרים עוד אכלו, כי כאשר הוא היה מסיים איש לא היה ממשיך... הוא התבונן סביב לוודא שכולם סיימו ורק אז סיים בעצמו".

"שמבחוץ יראה פשוט"

בשנת תשט"ז העתיקו הרבי והרבנית את מקום דירתם מניו יורק עוועניו לפרעדזינט סטריט. בתקופה שקדמה לזה, אמרה הרבנית לר' יעקב שמחפשת בית כמו שאביה הרבי הריי"ץ אמר "שמבחוץ (החזית) יראה פשוט"²⁹. "פעם סיפרה

לי הרבנית", סיפר עוד, "שכשהם קנו את הבית, קנו אותו עם הרהיטים, כולם היו יד שניה, מלבד חדר השינה אותו קנו חדש. ברבות השנים החליפו לאט את הרהיטים, לפי היכולת".

לאחר שהעבירו את כל החפצים אל הדירה החדשה, נותרו בדירה הישנה כמה 'פכים קטנים', פריטי לבוש של הרבי (נעליים

הרבי יוצא מביתו ברח' פרזידנט

29. תשורה הולצמן תשס"ה אות יא.

וחולצות ועוד). הרבנית אמרה לר' יעקב "נוץ דאס געזונטערהייט", ואכן ר' יעקב השתמש בהם.

ר' יעקב סיפר כי לאחר מעבר הדירה, לא היו המזוזות מוכנות עדיין, והרבי לא קבע אותן מיד בהיכנסו לבית אלא כעבור שלושים יום³⁰. אם כי כאשר נשאל הרבי בנושא קביעת מזוזה בדירה שכורה בחו"ל, השיב: "לא שמעתי בזה הוראה בפירוש, ומנהגי וכן מענתי לשואלי בזה: לקבוע המזוזות תיכף לכניסה, וביום הל' ליטול מזוזה אחת על מנת לבודקה או להחליפה ביפה יותר, ובכל אופן קביעות זו ביום הל' הרי היא בברכה ומכוונים על כל המזוזות"³¹. יתכן שכוונת הדברים היא לבואו לארה"ב בדירתו הראשונה.

הנסיעות לקעמפ

שלוש פעמים נסע כ"ק אדמו"ר בימי הקיץ לבקר בקעמפ 'גן ישראל' בעיירה סוואן לייק, הביקור הראשון היה בשנה בו הוקם לראשונה הקעמפ, בט"ו תמוז תשט"ז. בעת הביקור הוציא הרבי מצות שהביא עמו והחל לחלק חתיכות לכל הנוכחים במקום, ופתאום הפסיק באמצע חלוקה מיוחדת זו, לקח כמה חתיכות מצה, עטף אותן במפית והכניס אותן בכיס הסירטוק שלו, ולאחר מכן המשיך בחלוקת המצות כרגיל.

באותו זמן נסעה מ-770 קבוצה של אנ"ש והתמימים בכדי להצטרף לביקורו של הרבי בקעמפ, ברכב נוסף שנשכר על ידי ה'מרכז לענייני חינוך'. ר' יעקב היה אמור להתלוות אל הרבי ברכבו בכדי לשרת את הרבי בכל הדרוש, אך המכונית בה נסע הרבי הייתה מלאה בזקני החסידים ובמזכירים, שלושה ישבו מקדימה וארבעה ישבו מאחור, כך שר' יעקב נאלץ לנסוע ברכב השני.

30. בית משיח גליון 249 ע' 69.

31. אגרות קודש ח"ז ע' שכז.

רכב זה עבר תאונת דרכים קשה והתהפך שלוש פעמים באמצע הדרך. כאשר הגיע המידע לידי מנהל הקעמפ ר' קהת ווייס, ניגש בהתרגשות והודיע על כך לרבי, אך הרבי ביטל את דאגתו ואמר שהכל יהיה בסדר. הרבי הוציא מכיסו את חתיכות המצה שהכניס קודם לכן ומסרם בכדי לחלק בין האנשים שהיו בתאונה. מאוחר יותר התברר כי בדיוק בשעה בה הפסיק הרבי את החלוקה והכניס את המצות לכיסו - אירעה התהפכות המכונית, ותודה לא-ל ניצלו כולם למרות הסכנה הגדולה.

מאוחר יותר הגיע ר' יעקב יחד עם חלק מהבחורים שהיו מעורבים בתאונה, והרבי ביקש לשמוע מהם את פרטי המאורע. כאשר סיפרו שהמכונית התהפכה שלוש פעמים, הרים הרבי את כתפיו ושאל בחיך "דריי מאל?! [=שלוש פעמים?!]... ובעת חזרתו ל-770, בהגיעו למקום תאונת המכונית עצר והביט משך כמה רגעים על המקום³².

בשנה הבאה, בט"ו תמוז תשי"ז, הצטרף ר' יעקב לנסיעה במכונית בה נסע הרבי עצמו, לפי בקשת הרבנית חיה מושקא ע"ה, והצטופף רביעי במושב האחורי, יחד עם הרבנים חדקוב וקזרנובסקי ור' לייבל גרונר, כשהוא נושא עמו צידה לדרך עבור הרבי - קנקן תה ומיני מזונות. לפי זכרונו נעצרה המכונית באמצע הדרך מחמת תקר באחד הגלגלים, הודות לתושייתו של חסיד סאטמר שעצר והציע לנפח את הגלגל בכדי שיוכלו להתקדם עמו מעט, הצליחו להתקדם עם המכונית עד לתחנת דלק קרובה בה החליפו את הגלגל הפגוע.

באותה תחנה, כאשר יצאו כולם מן הרכב והמתינו בחוץ להמשך הנסיעה, ניגש ר' יעקב אל הרבי שיצא אף הוא, והציע שיטעם מן הצידה שהביא עמו, אך הרבי סירב, פתח את סידורו והחל לומר 'תפילת הדרך', ולא נטל את ידיו לפני

32. ע"פ בנאות דשא ע' 25 ואילך.

כך גם אירע בנסיעה לקעמפ בשנת תש"כ, בה הציע ר' שמואל לויטין סוכריה בכדי להסמיך ברכה לתפילת הדרך, וענה לו הרבי "מען דארף נישט" [=אין צורך]. חלפו שנים רבות מאז, אחד מאנ"ש³³ נסע בכביש בניו יורק ולפתע ראה יהודי מבוגר עומד בצד הדרך עם רכבו. כמובן עצר וסייע לו להחליף את הגלגל התקול, והלה ביקש את פרטיו. כעבור כמה ימים חייג אליו אותו יהודי ואמר לו "אמרת לי שהנך שליח, ובכן אספר לך מי שלח אותך לעזור לי... אני הוא אותו חסיד סאטמר שזכה לסייע לרכבו של הרבי כאשר היה תקר בגלגל בדרך לקעמפ, הרבי רצה אז לשלם לי אך אני לא הסכמתי בשום אופן לקבל תשלום, והרבי התבטא שהקב"ה לא נשאר בעל חוב, והנה חלפו עשרות שנים וכעת שלח אותך לעזור לי!"...

ר' יעקב (בחליפה בהירה משמאל) מלווה את הרבי בסיוורו בקעמפ בשנת תשט"ז

33. כך סיפר ר' יעקב עצמו (ראה רשימת חתנו ר' שמואל קראוס ב'בית משיח', תשורה הולצמן תשס"ה ע' 23-24, ועוד). ואילו בספר בנאות דשא ע' 47 מסופר שכן רחץ את ידיו. ובביאור מנהגו של כ"ק אדמו"ר שלא הקפיד להסמיך את תפלת הדרך לברכה אחרת (כמ"ש אדה"ז בשו"ע סי' קי"ט שטוב להסמיכה לאיזו ברכה) - ראה חקרי מנהגים (לר' יוחנן גורארי') ח"ה סי' יג.

34. ר' מרדכי הירש.

"רביעי מאחור", במכונית הרבי. הנסיעה לקעמפ בשנת תשי"ז

רגע של קורת רוח בשיחת הרבי לילדים בקעמפ בשנת תשי"ז.
ר' יעקב שני משמאל

בניית הסוכה

במסגרת שירותו בקודש היה בונה באותן שנים את הסוכה עבור הרבי והרבנית בחצר ביתם. באחת הפעמים, לאחר שסיים לבנות את הסוכה, התיישב לנוח על הספה בבית הרבי ונרדם בעייפותו. כעבור זמן מה הגיע הרבי לבית ופנה עם הרבנית לעלות מיד לקומה השנייה כדי לא להפריע לו במנוחתו...

"ר' יענקל הפגין כלפינו, ילדי אנ"ש באנטוורפן, חביבות ואיכפתיות רבה", מספר ר' יוסף יצחק וויינברגר. "כאשר היינו בישיבה ופגש אותנו היה נוזף בנו כאשר היינו קמים מאוחר או מתפללים מאוחר. באחת הפעמים, כאשר סיפר לנו שנרדם בבית הרבי, שאלתי אותו: היתכן שישנת על הספה אצל הרבי?! ומיד נענה ואמר ברצינות ובפשטות: "מה זאת אומרת, לא הייתי כמותכם הבחורים שישנים במשך כל הזמן... קמתי בהשכמה בבוקר, למדתי כל היום ואחרי בניית הסוכה הייתי עייף..."

עוד על בניית הסוכה בבית הרבי, סיפר ר' גרשון מענדל גרליק שפעם התבקש בידי ר' יעקב לסייע לו לבנות את הסוכה בבית הרבי. הוא לא רצה לבוא שכן חשש שהרבי יהיה בבית, אבל ר' יעקב הבטיח לו שהרבי לא יהיה נוכח. כך החלו לבנות את הסוכה, ולפתע שמע ר' גרשון מענדל קול שיעול מוכר. בבת אחת עזב את הכל והחל לברוח מהחצר, בעוד ר' יעקב רודף אחריו באמרו "מה קרה? שמעת שיעול ואתה בורח?"³⁵...

ניצול הזמן

בהזדמנות נדירה בה התוועד לימים עם מקורבים וסיפר על זכרונותיו, נשאל מה היה הדבר שהרשים אותו ביותר אצל הרבי? והשיב שהיה זה ניצול הזמן

35. כך סיפר ר' גרשון מענדל לבנים ר' אורי ור' נח.

שהיה יקר לו מכל, וכל שנייה הייתה מחושבת ומנוצלת. כך סיפר שפעם נכנס לחדרו הק' של הרבי בכדי להכניס או להוציא אוכל, ושמע את הרבי מגיה מכתב כאשר המזכיר רושם אותו והרבי מתקן אותו בעל פה, ותוך כדי זה הוציא הרבי ספר ועיין בו ושוב הוציא ספר נוסף, תוך כדי שהוא ממשיך להכתיב למזכיר תיקונים למכתב...

"נוכחתי כיצד אבי למד בעצמו מהנהגה זו של הרבי", מספר בנו ר' נח, "היה זה כאשר קיבלתי שעון דיגיטלי במתנה לבר מצוה, ואחרי תקופה שמת לי לב שהשעון מקדים ב-40 שניות וכיוונתי אותו. אחרי כמה ימים הגיע ושאל אותי אם שיחקתי בשעון, ואמר שבגלל זה הפסיד את הרכבת בה היה נוסע מבלגיה לצרפת, שכן חישב את זמנו לפי אותן 40 שניות..."

(תשי"כ-תשכ"ז)

חתונה ומגורים בניו יורק

השידוך והחתונה

בשנת תשי"ט הוצע לו שידוך עם מרת חיה ציפורה ע"ה לבית פרלמן. מרת חיה צפורה נולדה ב"ז שבט תש"א בירושלים עיר הקודש, לאביה הרב אורי ואמה מרת פרומא טריינא פרלמן. אביה היה נצר למשפחה רבנית במינסק ואמה הייתה בתו של החסיד הנודע ר' משולם ידידיה קוראטין (ר' שילם), שנמנה על תלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש ולימים כיהן בה כמשגיח ומשפיע.

האם מרת פרומא טריינא נפטרה בדמי ימיה באורח טרגי, בעקבות שריפה שפרצה במטבח ביתה, בכ"ה סיון תשט"ז. הרב גרשון חן וזוגתו מרת גסיא פתחו את ביתם שבחיפה ליתומים הקטנים, נכדי ר' שילם שהיה רבו של ר' גרשון. הבת צפורה למדה בסמינר שבחיפה ושם הכירה את גב' זלטה אלטהויז שיזמה את השידוך בינה לבין ר' יעקב.

"כאשר אבא היה צריך לנסוע לארץ ישראל לפגישות", מספר בנם ר' אורי, "הייתה לו חליפה אחת בלבד. הרבנית שהייתה לו כאם, אמרה לו: אתה הולך לפגוש בחורה, אינך יכול לבוא בכל פגישה עם אותה חליפה. ניגשה אל ארון הבגדים, הוציאה משם חליפה ונתנה לו אותה. זו הייתה חליפה שהרכי לבש קודם הנשיאות".

מספר גיסו ר' צבי פרלמן שי', שליח בקינגסטון פנסילבניה: "בשנת תשי"ט הייתי בקייטנת חב"ד בכפר חב"ד יחד עם אחיי מנחם ומשולם, אז הגיעו מארה"ב

קבוצת בחורים בשליחות מהרבי, והביאו אותם לדבר בפנינו. בקייטנה היו ילדים מרחבי הארץ, מכל הסוגים, לאו דוקא מחסידי חב"ד. הראשון שדיבר היה ר' יעקב, הוא אמר כמה משפטים בעברית ואז אמר שיותר נוח לו בצרפתית, ודיבר בצרפתית... אנחנו צחקנו, "יש לנו בננה", כך היה הכינוי אז לצרפתים בארץ... כשחזרתי הביתה לירושלים גיליתי שה'בננה' הוא המיועד להיות חתן של אחותי"...

בטו"ב כסלו תש"כ התקיימה שמחת החתונה בארץ הקודש, ויומיים לאחר החתונה נסע הזוג הצעיר לערוך 'שבע ברכות' במחיצת אמו של החתן מרת שיינדל טויבא, שהתגוררה בצרפת ונבצר ממנה להשתתף בשמחת הנישואין. השמחה

ב"ה יום... חודש... שנת...
 כבוד הנהלת צעירי אגודת חב"ד המרכזית ברוקלין, נ. י.
 איך בעט צו פארשרייבן די פאלגנדיקע נעמען און פרטים אין "ספר החסידים" צום יום המסוגל כ"ד טבת תשכ"ג הבע"ל.

נאמען... פאמיליע נאמען...
 פאטערס נאמען... מוטערס נאמען...
 געבורטס ארט... געבארן אין יאר...
 אין וועלכער ישיבה געלערנט...
 פון יאר... ביז יאר...
 באשעפטיקונג...
 נאמען פון פרוי...
 מוטערס נאמען... נעמען פון בני בית...
 ארעס...
 טעלעפאן...
 אונטערשריפט...
 634 EMPIRE BLVD, BROOKLYN N.Y.
 באמערקונג: אייב איר האָט נאָר וויכטיקע אינפֿארמאַציע, ביטע שרייבן אויף אַ באַזונדער פּאַפּיר.

כרטיסו האישי ב'ספר החסידים'

הייתה נחלת
הקהילה החסידית
שבצרפת, חגיגת
שבע ברכות אחת
הייתה בבית קרוב
משפחתה של
הכלה הגה"ח ר'
הלל פּעוּזוֹנער ז"ל
רבה של קהילת
חב"ד בצרפת. מיד
לאחר מכן, המשיכו
בני הזוג בדרכם
לארצות הברית
וקבעו את מגוריהם
בשכונת קראון
הייטס, בקרבת
הרבי והרבנית.

בכרטיסיית 'ספר החסידים' שמילא בשלהי כסלו תשכ"ג מציין את מקצועו "מנהל
חשבונות", ואת כתובתו הנוכחית בשכונת קראון הייטס: St Johns Place 1045.

קשר אישי עם 'בית רבי'

הזוג הצעיר נמנה על יחידי הסגולה שזכו לקשר קרוב ואישי עם 'בית רבי'.
"לחתונה העניקה לנו הרבנית מתנה מיוחדת", סיפר ר' יעקב, "סט סכו"ם עשוי
כסף טהור. מאז, בכל שמחה משפחתית יצאה הרבנית מגדרה כדי להעניק לנו

מתנות, כמו סבתא רחימאית ממש". הרבנית חיה מושקא ע"ה הייתה מעורה בכל התפתחות קטנה בחיי המשפחה החדשה, היא העניקה מתנות ללידות, צלצלה להתעניין בשלומם, והעידה כי היא אף מעדכנת את הרבי בכל הנוגע אליהם. בשנות מגוריהם בניו יורק נולדו להם שלושה בנים: ר' יוסף יצחק, ר' אורי ור' נח. כשנולד הבן הראשון, קנתה הרבנית עבורו עגלה, מיטת תינוק עם כלי מיטה והרבה בגדי תינוקות. קריאת שמו של הבכור העידה על ההתקשרות העמוקה של ר' יעקב צבי לאדמו"רי חב"ד, בכך שביכר לקרוא לבנו 'יוסף יצחק' על שם אדמו"ר הרי"ף, אף כי כתוצאה מכך לא יכול היה לקרוא שם על אביו 'יצחק מאניס' שנרצח בשואה. אין לדעת מה שמע בנדון זה מהרבי, אך העובדה שלא צירף את שני השמות יחדיו עולה בקנה אחד עם הוראת הרבי במקרים אחרים שלא לצרף שמות נוספים לשם שקוראים על נשיאי חב"ד³⁶. יחד עם זאת, כדי לזכור שם אביו הי"ד, היה מכנה את בנו 'יצחק' לחוד.

"פעם הלכנו לבקר את הרבנית חנה אמו של הרבי בביתה", סיפר ר' יעקב, "יוסף יצחק היה אז ילד קטן בעגלה, היה זה בשנת תשכ"ב או תשכ"ג. לפתע נפתחה דלת הבית והרבי נכנס, הרבנית יצאה לקראתו ואמרה "מ' (כאן נקבה בשמו הק'), יש לנו אורחים". הרבי לא אמר כלום אלא הסתובב ויצא, אך בדרכו החוצה עצר על יד העגלה שעמדה בפרוזדור, התבונן בעניין רב על יוסף יצחק שהיה אז שובב לא קטן, והתבטא "ער איז פול מיט חיות..."

דשא ועץ לכבוד ולתפארת

בשנים הראשונות הייתה הגינה בחצר 770, ליד חדר היחידות של רבינו, מלאה בוץ וחצץ. בשנת תשכ"ה לערך, כאשר נסע ר' יעקב למנהטן הבחין בבניינים

36. ראה אגרות קודש ח"ב ע' רטו. וראה גם מענה לר' אהרן מרדכי זילברשטרום - התקשרות גליון ארמה, מדור ניצוצי רבי.

שבחזיתם ישנו דשא ירוק ויפה, ועלה בדעתו שכך ראוי לעשות גם במקום קדוש כחצר 770 שיהיה לכבוד ולתפארת. הלך לחנות שמוכרים בה שטיחים של דשא אמיתי, וקיבל הצעת מחיר בסך 400 דולר עבור החצר שליך החדר הק'. היה זה סכום עצום באותם הימים, כמחציתו מימן ר' יעקב ממה שחסך במשך שנות בחרותו עד אז, ואילו בתשלום המחצית השנייה ביקש לזכות את אנ"ש, וכך עמד בתור ל'לעקאח' בחודש תשרי וביקש מהעומדים במקום שיתנו דולר בתור השתתפות. היו שרצו לתת 'קוואדער' שהיה אף הוא נחשב סכום הגון בימים ההם, אך ר' יעקב התעקש שיתנו לפחות דולר.

כך עלה בידו לממן את שיפוץ החצר בפאר והדר. המשתלה הציעה לו לשתול יחד עם הדשא גם עץ, וביקש שיהיה עץ קטן שלא יעלה מעל הבניין, ואמרו לו שהעץ יהיה מסוג כזה שגדל מאוד לאט, זהו העץ הניצב עד היום מול חדר הרבי. אחד מזקני החסידים נזף בו באותו מעמד על התעסקותו בעניינים כאלו של 'חיצוניות', ואמר שאין צורך לקשט את חצר הרבי. לאחר מכן, כאשר הגיע לביתו של הרבי כדרכו באותן שנים בהן שירת בקודש, סיפר לרבנית על המתרחש ועל נזיפתו של אותו חסיד. כשהגיע בפעם הבאה לבית הרבי, אמרה לו הרבנית "בעלי שואל למה לא יעשו כך גם בצד השני (מול המזכירות)". הדבר נודע לחסידים, ולימים מימן ר' הירשל חיטריק את שיפוץ החצר השנייה³⁷.

הרבי מעודד את השירה באוטובוס

בין היתר עבד ר' יעקב באותן שנים כנהג האוטובוס המסיע את ילדי קראון הייטס אל ה'חדר', רבים מילדי השכונה באותם הימים זוכרים את דמותו הקורנת

37. בנו ר' נח הולצמן ששמע ממנו.

במושב הנהג. לימים התערב העבר בהווה, כאשר ר' יעקב חזר לקראון הייטס בגיל זקנה והחל שוב לעסוק בהסעות...

"בעת לימודנו בחדר אהלי תורה", מספר ר' יוסף יצחק גרונר, אחד הילדים באותם הימים, "נהג האוטובוס שלנו היה ר' יענקל הולצמן. הוא היה שר איתנו ניגונים במהלך הנסיעה. יום אחד כאשר פנה לדרך השירות של איסטרן פארקווי, ראינו כולנו את הרבי צועד אל 770 על המדרכה לימין האוטובוס. שרנו ניגון שמחה חסידי בעוד חלונות האוטובוס פתוחים לרווחה, והרבי הניף את ידיו לעידוד השירה בחיוך גדול. ר' יענקל עצר את האוטובוס, קפץ בעצמו לאמצע האוטובוס וכולנו התחלנו לרקוד"³⁸...

מקומו הקבוע בהתוועדות הרבי באותן שנים היה על הבימה, סמוך למושבו של הרב חדקוב. ר' יעקב עומד מימין לרבי

ב'פאראד' ל"ג בעומר

(תשכ"ז-תשס"ז)

ארבעים שנות שליחות בבלגיה

הוראת הרבי לנסוע לאנטוורפן

ר' יעקב קיבל הצעת עבודה לנהל בית חרושת בקרבת העיר ליל בצרפת, שהיה בבעלות אמו ובעלה, דודו ר' ישראל וייספיש. לאור זאת פנה בשאלה אל הרבי האם לעזוב את קראון הייטס ולנסוע לצרפת. לא הייתה זו שאלה של מה בכך, בייחוד בימים ההם כאשר הייתה 'הבריחה הגדולה' משכונת המלך, ויהודים רבים עזבו את השכונה מפני שצביונה החל להשתנות, ואילו הרבי ניצב איתן אל מול הסחף ועודד את החסידים בתוקף להישאר בשכונה. ר' יעקב כתב לרבי שחושב לגור בפאריז הממוקמת מרחק שעה וחצי-שעתיים ממקום העבודה המיועד, אך הרבי השיב "פאָרוואָס נישט אנטווערפען?!"³⁹.

"האמת היא שדי התפלאתי", אמר לימים, "לא היה לי שום דבר עם העיר הזו ולא עם בלגיה בכלל; לא היו לי שם קרובי משפחה או מכרים". אך כמובן לאור הוראת הרבי, החלו בני משפחת הולצמן להיערך למסע שליחותם באנטוורפן שבבלגיה.

בשלהי שנת תשכ"ו בהיותם ביחידות, הבהיר הרבי לבני הזוג הולצמן שעליהם לעסוק בשליחותו במקום מגוריהם העתידי. לשונו של הרבי הייתה: "דו גיי זיך פארנעמען מיט די מענער און די פרוי מיט די פרויען" [=אתה תעסוק עם הגברים, והאשה - עם הנשים]. וכך יצאו לשליחות עם שלושת ילדיהם בשלהי אלול תשכ"ו.

39. ראיון ב'בית משיח'. חלק מהפרטים מפי בנו ר' נח.

הקמת מזנין חב"ד

באותה שעה גרו באנטוורפן מנין מצומצם של אנ"ש, ביניהם בלט המשפיע החסיד ר' סעדיה ליברוב. כאשר הגיע ר' סעדיה לאנטוורפן כשנתיים קודם לכן, היה רצונו להקים ישיבה חבד"ית בעיר, אך הרב הראשי ר' הלל מדליה סבר שאין מקום לכך לאור העובדה שקיימות ישיבות אחרות באזור, ולחילופין הציע לו רעיונות אחרים אותם הציג גם במכתבו אל הרבי בנושא זה בתחילת שנת תשכ"ז⁴⁰:

לפני זמן מה ביקר אצלי ידידנו הרה"ח מוהר"ס ליבעראוו הי"ו והצעתי לו שיתארגן כאן בית מדרש חב"ד ואנשי רוסיא, וכן לארגן ישיבה תורה ומלאכה. נדמה על הצעה הראשונה כבר הזכיר [ר' סעדיה] לפני רומעכ"ק שליט"א בהיותו בצל קודש הקודשים.

במענה על מכתב זה, השיב הרבי שאכן אין להקים ישיבה כאשר הדבר עלול לגרום למחלוקת, אך גם אין להקים מוסד לתורה ולמלאכה משום שדרך חב"ד להקים מוסד כזה רק בתור תוספת לישיבה, עבור מי שברור בהחלט שאינו יכול להמשיך בלימודי ישיבה. אך לענין הקמת בית מדרש חב"ד לא התייחס הרבי בתשובתו זו.

כאשר הגיע ר' יעקב לאנטוורפן, רצה להקים בית מדרש ולייסד מנין חב"ד. בשנים האחרונות התפרסמה העתקה מתשובת רבינו ככל הנראה לשאלתו בנדון זה, בט"ו אלול תשכ"ח (אולי צריך להיות: תשכ"ז)⁴¹:

40. המכתב והמענה על גביו (וצילומם) נדפסו בצד"ק למלך כרך ז ע' 352 ואילך.

41. תולדות ר' סעדיה (מהדורת אדר א' תשס"ח) ע' 107. המקור הוא "מהעתקה שתח"י". לצערנו לעת עתה לא הגיעו לידינו כמעט מאומה מהמכתבים המקוריים של הרבי לר' יעקב או צילומם, שכן ככל

במענה לשאלתו במכתבו מיום ח' אלול על דבר יסוד בית המדרש נוסח האר"י באנטווערפען, ידבר בזה עם הרה"ח וכו' מו"ה סעדיה שי' ליבעראוו.

בעקבות זאת אכן הקים את המנין החב"די הראשון בעיר בשם בית הכנסת "אנשי ליובאוויטש", בו שימש כגבאי. הקמת המנין וביסוסו לא עלו בנקל, ולעיתים קרובות היו צריכים שלושת הבנים הקטנים לצאת לרחוב העיר ולהזמין את העוברים והשבים להצטרף לתפילה. לעזרתו של ר' יעקב בא הת' משה אהרן זילברשטיין שסייע בפתיחת בית הכנסת.

לאחר שפתח את בית הכנסת באנטוורפן הודיע על כך לרבי אך לא קיבל שום מענה. כנראה הדבר הפריע לו, משום שבדרך כלל הרבי היה משיב על כגון דא: "ת"ח על הבשורה הטובה" וכדומה, ומביע עידוד. בפעם הבאה שהגיע אל הרבי, שאל את הרבי בפתקה שהכניס אל הקודש פנימה ביחידות טרם חזרתו, מדוע לא קיבל שום עידוד מהרבי על המנין שהקים באנטוורפן. על כך השיב לו הרבי בעת היחידות: "כי ברצוני שיהיה זה אתערותא דלתתא!". בצניעותו האופיינית לא סיפר על כך ר' יעקב מעולם לבני משפחתו, עד שנתגלגלה השיחה והגיעה לידי כך בשנתו האחרונה בעלמא דין⁴².

כדרכו של בית כנסת חסידי היה הוא מוקד עליה לרגל לכל דבר שבקדושה, ולא לתפילות בלבד. כאשר התקיימו שידורים מהתוועדויות הרבי, היה ר' יעקב מארגן את קיומם בבית הכנסת ומזמין אנשים להשתתף בהם.

הנראה אינשי דלא מעלי ניצלו את העובדה שבייתו היה פתוח לרווחה לכל דכפין ונטלו את המכתבים וחפצי קודש נוספים.

42. בנו ר' נח ששמע ממנו.

“פאר גאַנץ בלגיה”

בתחילת השליחות באנטוורפן נתקלו בני הזוג הולצמן בקשיים רבים מבית ומחוץ על כל צעד ושעל בעבודתם בהפצת היהדות והמעיינות. ר' יעקב שוחח בהזדמנות עם הרבנית והשיח בפניה את הקשיים והתלונן כי יש לו מנגדים. נענתה הרבנית ואמרה “גם לרבינו הזקן היו מתנגדים בתחילת דרכו”⁴³.

מאז בואו לבלגיה הפך ר' יעקב לנציגו של הרבי בבלגיה, ובמסגרת זו קיבל הוראות ומכתבים מהרבי ומהמזכירות תמידין כסדרן, וכן היה מקבל בקביעות מכתבים כלליים-פרטיים מהרבי הממוענים אליו בתארים “א”א עוסק בצרכי ציבור וכו’”, אותם היה מקריא אותו בפני הקהל לפני קריאת התורה בשבת קודש. במשך השנים היה שגור על לשונו של הרבי בדיבוריו עם ר' יעקב ששליחותו היא עבור כל בלגיה, כך היה מעניק לו דולר נוסף בתקופת ‘חלוקת דולרים’ באמרו “פאר גאַנץ בלגיה”⁴⁴, וכך בעת היחידויות⁴⁵.

מלבד הקמת בית הכנסת החדד”י, ייסד עם השנים גמ”ח לטובת אנ”ש, הקים את צעירי אגודת חב”ד באנטוורפן, ושימש כנציג קה”ת למכירת ספרי חב”ד בבלגיה, ועוד.

חברת גמילת חסד ליוזבאוויטש

בשנת תשל”א ייסד יחד עם ר' יוסף אליאוויטש קרן גמ”ח לטובת אנ”ש, על כך זכו לברכותיו ועידודו של הרבי, שאף הבטיח מראש את השתתפותו בקרן זו. כך נאמר במכתב ממזכירות הרבי מתאריך ב' טבת תשל”א:

43. בנו ר' נח ששמע ממנו.

44. ראה לדוגמה יומן בית חיינו ג' אדר תנש”א. כ”ה ניסן תנש”א.

45. ראה להלן שלאחר חג השבועות תשל”ו נתן לו הרבי שטר של 1000 פראנק ביחידות באמרו שזהו “פאר מבצעים אין גאַנץ בלגיה”.

לחברת גמילת חסד ליובאוויטש באנטווערפען

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על הודעתם ע"ד ייסוד הגמילת חסד, מוסגר פה
המחאתנו בסך מאתיים דולר, כפי ההבטחה.

בברכת כל טוב סלה,

הרב חמ"א חדקוב

במסגרת הגמ"ח עסקו גם בסיוע לאנ"ש לנסוע בחודש החגים לבית חיינו, כפי
העולה ממכתב המזכירות חודש לאחר מכן, בז' שבט תשל"א:

הו"ח אי"א נו"נ וכו'

מוה' יעקב צבי שי' הולצמן

ויוסף שי' אליאוויטש

שלום וברכה!

במענה למכתבם מא' בא על דבר סידור טיסה לכ"ק אדמו"ר
שליט"א לימים הנוראים הבאים עלינו לטובה וכו'. הואיל
כ"ק אדמו"ר שליט"א להסכים לזה ולתת ברכתו הקדושה
באם יהיה בהתדברות עם צעירי אגו"ח דהמדינות שמזכיר
במכתבו.

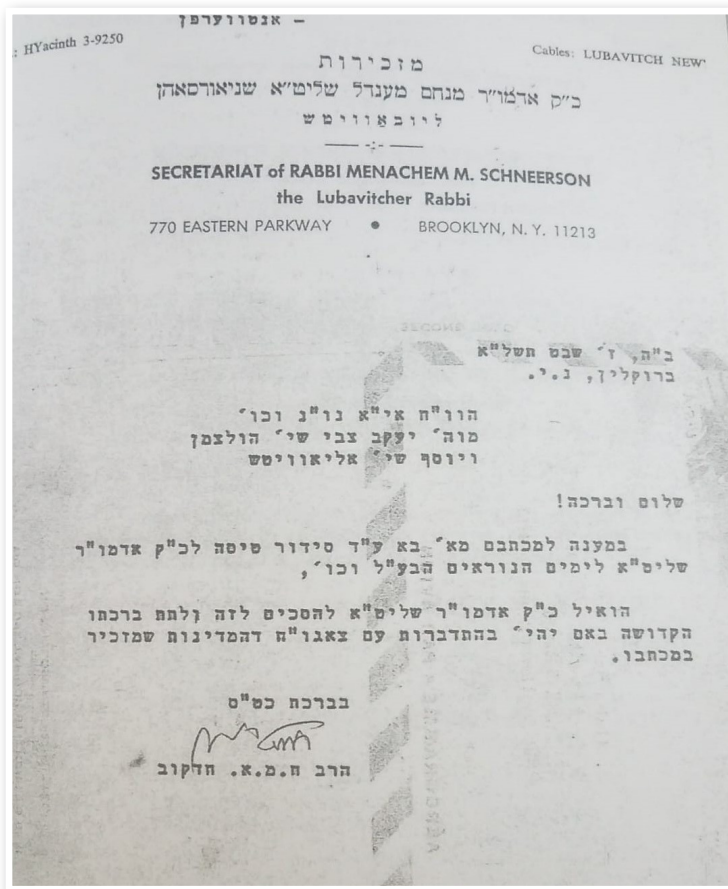
בכ"ג שבט נתקבלה הוראה נוספת לגבי הגמ"ח:

בשאלתם על דבר נוסח הסטיישאנערי [=נייר המכתבים
של הגמ"ח] וכו', הנה עכ"פ עד שיתפתח ויראו **הבפועל ממש**,

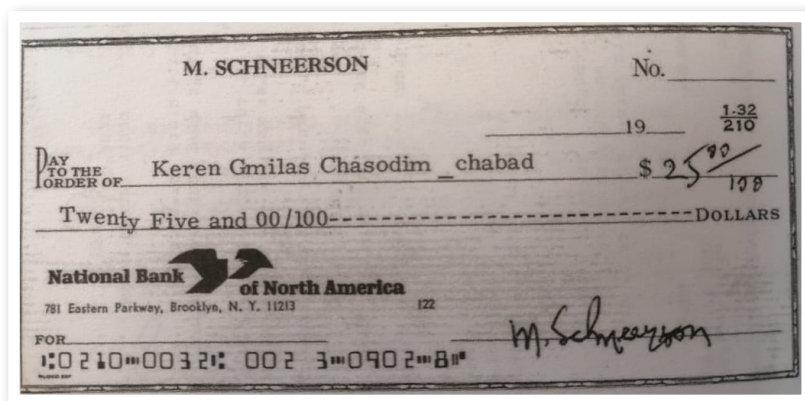
לא להדפיס בו שזה תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א, לא
בלשון הקודש ולא בשפה אחרת.

ת"ח על מה שכותבים בדבר פעולות הגמ"ח והשידור.

בשנת תשל"ח שלח הרבי המחאה לפקודת הגמ"ח, בתור השתתפות בקניית
רהיטים לבית הכנסת.

"הואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א להטכיס לזה ולתת ברכתו הקדושה"

המחאה בגוכת"ק מאת הרבי עבור בית הכנסת

הקמת מחנה קיץ ('דיי קעמפ')

הרבי הרבה לעורר על הקמת מחנות קיץ על טהרת הקודש לילדים, והצביע על התועלת החינוכית המיוחדת שבזה. בקיץ תשל"ד עורר הרבי במיוחד על הקמת מחנות קיץ, ויצא בקריאה "לכל התלמידים ולכל התלמידות בכל מקום שהם, ה' עליהם יחיו", בה ביאר שבמשך שנת הלימודים יתכן שלומדים דברים אחרים שאינם שייכים לתורה ולמצוותיה, והזמן הזה 'מעייף' את הנשמה האלוקית, ואילו בחופשת הקיץ זו ההזדמנות למלא את החסר לנשמה ולחזק את כוחותיה הרוחניים⁴⁶:

הרי דבר הוא שחופשת הקיץ מתוכננת לתכלית האמורה, שהרי בעונת הקיץ יכולים אתם לעסוק בתורה ובמצוות בתנאים מתאימים ביותר, במנוחת הנפש, בנוחיות ובאווירה יפה.

46. אגרות קודש חלק כט ע' קעא-קעב (ערב שבועות תשל"ד).

הנני פונה אליכם, בני ובנות ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב ובנות שרה רבקה רחל ולאה, בפנייה ובבקשה לבבית וחיבתית - נצלו את ימי הקיץ הבאים עלינו לטובה לאור וברוח האמור לעיל. שימו הדברים האלה על לבבכם על מנת להוציאם לאור לפועל ממש במידה הכי מלאה, ומעשה עיקר.

באותו הזמן קיבל ר' יעקב שיחת טלפון ממזכירות הרבי בה הודיעו לו כי יש להקים מחנה קיץ ("דיי קעמפ") לילדים באנטוורפן. עד מהרה אסף את אנ"ש בעיר לאספה דחופה והציג בפניהם את תוכן הדברים שנאמרו לו, והנאספים החלו לדון ביניהם כיצד לבצע הוראה זו. בראש השולחן ישב המשפיע ר' סעדיה ליברוב, ועמו שאר אנ"ש: ר' יוסל אליוביץ', ר' שמואל מאיר ואחיו ר' חיים אריה זילברשטיין, ר' דוד יוניק, ר' נחום יעקובוביץ ואחיו ר' אליקים אור, ר' זלמן ליברוב, ר' יעקב פרידריך ובנו ר' ישראל ועוד.

לפתע הוסט הווילון מעזרת הנשים ואחת הנוכחות פנתה לר' יעקב בחריפות וגערה בו על הרעיון להקים מחנה קיץ באנטוורפן על שם ליובאוויטש, היא טענה כי מסתירים מהרבי את רגישות המצב באנטוורפן, והקמת קעמפ עלולה לגרום לחילול שם חב"ד. ר' יעקב התנצל על כך שהדברים גורמים מועקה, אך הבהיר כי זו ההוראה שקיבל ואותה הוא יבצע בכל אופן, "אנחנו נפתח את הקעמפ בכל מקרה, זו הוראת הרבי, ומי שירצה מוזמן לעזור", אמר.

בעקבות זאת הקימו ר' יעקב וצפורה את הקעמפ בקיץ תשל"ד בכוחות עצמם. למחרת האספה קם ר' יעקב ונסע במיוחד אל הישיבה בברינאו, שם שוחח עם המשפיע ר' ניסן נמנוב על ההוראה המיוחדת וביקש את עזרתו. למרות שר' ניסן היה ידוע בגישתו הקפדנית לקיים את סדרי הישיבה בימי הקיץ כרגיל ולא להעניק שום יום חופש לבחורים, אך מששמע מר' יעקב שזו הוראת הרבי, ניגש

ובחר שלושה מבחירי התמימים שישמשו כמדריכים: ראש המדריכים היה ר' לוי גולדשטיין, לימים מראשי המחנכים בקראון הייטס; ועמו גיסו לעתיד ר' יוסף יצחק קלמנסון, לימים ראש ישיבת חב"ד ניו הייבן, ור' יוסל מוצ'קין.

ר' יוסל מוצ'קין אף מעיד כי ר' ניסן הקפיד בנחרצות כה גדולה שלא יבטלו אפילו יום אחד מלימודי הישיבה, עד שלא הרשה לו לנסוע לביתו בניו יורק לחג הפסח, שכן לשם כך היה מבטל כמה ימים מהסדרים שלפני החג ולאחריו, ולכן נאלץ להישאר בברינאו בחג. ולפתע במהלך הקיץ, לתמיהתו הרבה, שלח אותו עם חבריו להיות מדריכים בקעמפ. במשך שנים נותר הדבר כפלא בעיניו, עד כי התברר לו שעשה כן כדי לסייע בקיום הוראת הרבי.

עם בואם של הבחורים נפתח ה'קעמפ' בבית המדרש החב"די הקטן. בתחילה היו בו 30 ילדים, אך עד מהרה נוספו עוד ועוד, ובסוף השבוע הראשון כבר היו בו 70 ילדים! ר' יעקב נסע שוב לברינאו בכדי לבקש מר' ניסן לשלוח בחור נוסף בכדי להתמודד עם כמות הילדים, ושלח את ר' יהושע מרגי, מראשוני ה'גרופ' בצרפת. הלה דיבר צרפתית והילדים דיברו יידיש, אך שפת הלב גישרה על כל הפערים... בשבוע הבא הגיע מנין הילדים בקעמפ ל-90!

הייתה אווירה מיוחדת בקעמפ הזה, שחזר והתחדש מידי שנה בשנה בניצוחם של תלמידי הישיבה בברינאו לדורותיהם. לא היו בו טיולים מיוחדים ופעילות יוקרתית, אבל החוויות החינוכיות והמהנות שבו נחקקו בלב הילדים למשך כל חייהם⁴⁷. כך מעידה למשל גב' שרה וויינגארטען: "אני גרה באנטוורפן, לא שייכת לקהילה החב"דית, אבל בילדותי הייתי בקעמפ שמרת האלצמאן אירגנה, ודבר אחד אני יכולה להגיד: מהקעמפ הזה קיבלתי הרבה לכל החיים שלי".

47. מפי בנו ר' אורי הולצמן.

הדפסת התניא

בשלהי שנת תשל"ח הורה הרבי שלקראת ח"י אלול ידפיסו את ספר התניא בכל מדינה שבה טרם הודפס הספר. ר' יעקב צבי נמנה על הנחשונים שנחלצו לקיים את הוראת הרבי ויזם את הדפסת ספר התניא הראשונה באנטוורפן, הוצאה פ"ח.

בשנת תשד"מ עורר הרבי להשתדל ביתר שאת להדפיס ספרי תניא בכל עיר ועיירה בה דרים יהודים. בעת ההתוועדות בשבת פרשת בא, מסר הרבי לר' יעקב צבי בקבוק משקה עבור הדפסת התניא בבלגיה, והוא קיבל על עצמו להדפיס בעשרה מקומות נוספים⁴⁸. ואכן, עם שובו לבלגיה, נסע ר' יעקב צבי עם משאית ממקום למקום והדפיס ספרי תניא.

בבר מצוה לבן הזקונים ר' משולם שליט"א,
על יד השולחן יושב החסיד ר' סעדיה ליבעראו.

48. יומן רישומה של שנה תשד"מ ע' 132. הוצאת ספרים קה"ת ע' 462 (וראה גם תורת מנחם התוועדויות בסוף ההתוועדות).

בשיחת אותה השבת התבטא הרבי:

אחד הטעמים להתוועדות בשבת זו היא - בואם של אורחים הכי חשובים שהביאו עמהם ספרי תניא שנדפסו על ידי השתדלותם במקומות שונים.. אלו שהיו הראשונים שהדפיסו תניא'ס לפי ההצעה-בקשה הנ"ל יש להם מעלה וזכות גדולה שהם פתחו דרך זו, ש"כל ההתחלות קשות"...

בבית חיינו ובבית הרבי

במשך השנים

מיטות להכנסת אורחים

בשנת תשל"ב, כאשר החל ר' משה ירוסלבסקי במפעל 'הכנסת אורחים' בחודש החגים בחצרות קדשנו, רצה לסדר מקום לינה עבור האורחים, אך לא ידע מהיכן אפשר להביא מיטות. ר' יעקב התגייס לסייע והציע להביא מיטות ממתחם קעמפ 'אמונה' בניהולו של ר' יעקב יוסף העכט, בו היו מיטות רבות לשימוש החניכות בימי הקיץ וכעת היו פנויות לשימוש. אומר ועושה, שכר משאית גדולה ונסע להביא את המיטות לקראון הייטס, ולאחר חודש תשרי שכר שוב משאית להחזיר לשם את המיטות⁴⁹.

"גם אתה צרפתי!"

בליל שמחת תורה תשל"ד לימד הרבי את קהל החסידים את ניגון 'האדרת והאמונה' עם המנון ה'מרסלייז' הצרפתי. בעת התוועדות שבת בראשית, לפני השיחה השלישית, ביקש הרבי לנגן את 'מארש נפוליאון', בשיחה שלאחר מכן הסביר את ענין הניגון ובסופה ביקש שכל הצרפתים הנוכחים בהתוועדות יתקרבו אליו, וכך נוצר 'טומעל' שלם עד שכולם הגיעו ונעמדו מימין הרבי על ספסל. בעודם נקבצים והולכים, החווה הרבי בידו הק' כמחפש מישהו, וכנראה אמר לר' לייבל גרונר שהכריז "יענקל הולצמן!..."

49. ר' יהושע העכט. לדבריו היה כך במשך שנתיים או שלוש, ואף הוא הצטרף לסייע, ופעם אחת גם ר' יוסל ראקסין הצטרף.

ר' יעקב שעמד על יד הכניסה ל-770, בקו ישר מול הרבי, מיהר להתקרב אל עבר בימת ההתוועדות, והקהל העומד פשוט 'גילגל' אותו מעל הראשים עד שהגיע אל מול הרבי. הרבי נענה ואמר לו: "דו ביזט אויך א פראנצויז!" [=גם אתה צרפתי], והורה לו להצטרף אל החסידים הצרפתים העומדים לימינו. או אז החל הרבי שוב בשירת 'האדרת והאמונה' בניגון החדש כאשר הצרפתים מצטרפים לשירה, ולאחר מכן להפתעת הקהל אף אמר שיחה קצרה בשפה הצרפתית!⁵⁰

לאחר אירוע הלב

בחודש החגים תשל"ח נסעו כל בני משפחת הולצמן לחצרות קדשנו. בעת אותם 'ימים נוראים' של שמיני עצרת ושמחת תורה תשל"ח, ביקר ר' יעקב צבי פעמים רבות אצל הרבנית בכדי לדעת מה שלום הרבי, הרבנית סיפרה לו שהרבי קיבל שלשה התקפי לב ה"י, הראשון בשעת ההקפות, כשביקש את הכיסא, השני בבוקר שמיני עצרת, ואחד נוסף.

בשבת פרשת נח הוטב המצב והרבי יצא לשמוע קריאת התורה בזאל הקטן (ולא כפי שעשו קודם לכן מנין בחדר הרבי), והודיעו שלא ייכנסו אנשים מלבד האורחים שבאו במיוחד ליו"ט. ר' יעקב צבי עלה שביעי בקריאת התורה!⁵¹

בין מזכת פרטי למזכת כללי

בט"ז חשון תנש"א אחרי תפילת מעריב, עמד ר' יעקב צבי ליד המעלית למטה לקבל ברכת הנסיעה. כשראהו הרבי, בירכו:

50. מפי בנו ר' אורי הולצמן שנכח בשעת מעשה.

51. יומן ר' אורי הולצמן משנת תשל"ח (תשורה בר מצוה אלימלך הולצמן תשע"ד).

פארט געזונטערהייט הצלחה רבה ומופלגה ומתוך שמחה וטוב לבב.

ר' יעקב צבי חזר על תוכן הדברים שהוסיף הרבי ואמר לו לאחר מכן:

כשניגש כ"ק אדמו"ר שליט"א למעלית קרא לי ואמר (זה תוכן דבריו)⁵²:

א מאל האסטו געהאט צו טאן מיט פריוואטע בריווען וואס מען האט ניט געקאנט מגלה זיין - אבער עס איז דא א מכתב כללי און דאס איז (דעם מכתב גלוי) וואס דער אויבערשטער האט געגעבן (אין) די תורה און דאס דארפסטו מגלה זיין (מפרסם זיין).

[פעם היה לך עסק עם מכתבים פרטיים שאותם אי אפשר היה לגלות - אבל ישנו מכתב כללי שזהו (המכתב גלוי) מה שהקב"ה נתן בתורה, וזאת אתה צריך לגלות (לפרסם)].

---

52. ב'בית חיינו' פורסם בתחילה בנוסח זה: פעם היו המכתבים סודיים ולכן לא היה אפשר לפרסמם כיום המכתבים הם כלליים ובעניני תורה ויש לפרסמם. ולאחר מכן (במוסף לגל' 85 - ע' 11) הובאו דברי הרבי כפי שנרשמו מפיו.

”פאר גאנץ בלגיה”. ר' יעקב צבי ומרת חיה צפורה בחלוקת דולרים

(תשס"ז-תשפ"א)

עוד ינובון בשיבה

במשך תקופה חילק את זמנו בין הפעילות באנטוורפן לבין ביתר עילית שבארץ הקודש, בכדי לטפל בבריאות אשתו מרת חיה ציפורה, שנזככה בייסורים ונפטרה בדמי ימיה, בכ"ה תשרי תשס"ז. באותה תקופה נטל חלק בראש בענייני קהילת חב"ד בביתר, ובייחוד נרתם לבנין בית הכנסת חב"ד בשכונת הדקל שהיה אז במבנה נייד, ומשקל חשוב היה למאמציו ועזרתו של ר' יעקב לבניית משכן הקבע לבית הכנסת לכבוד ולתפארת.

לאחר מכן קבע את מושבו בשכונת המלך, קראון הייטס, בה היה מוקף בילדיו, נכדיו וניניו, מתוך רוב נחת יהודי חסידי, במשך כט"ו שנים. גם לעת זקנה נותר צעיר ורענן, והיה עובד במרץ וקובע עיתים לתורה. סדר יומו היה תמיד מלא וגדוש, כל חייו נהג לקום תמיד באשמורת הבוקר, ולקיים סדרי לימוד ושיעורים קבועים. בד בבד גם בהגיעו לגבורות לא עלה על דעתו לנוח משגרת החיים, כך היה נוהג ברכב הסעות עד ליומו האחרון, כאשר לעיתים קרובות מזמיני הנסיעות היו מופתעים לגלות שהנהג המסיע אותם הוא יהודי בגיל מופלג בעל הדרת פנים...

היה נוסע בקביעות להפצת היהדות ומבצעי הרבי בבית אבות, יחד עם יבלחט"א ידידו הסופר הרב משה הלוי קליין שליט"א, שם היה מביא מלוא חפנים חיות ורוח רעננה, ומעודד את הנוכחים שלעיתים קרובות היו צעירים ממנו בשנים. לעיתים קרובות היה מדרבן את נכדיו וניניו להצטרף אליו ל'מבצעים' אלו.

נכדו ר' לוי יצחק נזכר בערגה בנוכחות סבו בעת תקופת לימודיו בבית חיינו. "זיידע היה מגיע ל-770 בקביעות לתפילות ולקביעות עיתים לתורה, ותמיד היה

'בולש' אחריי לבדוק שאני שומר על הסדרים ולומד היטב, וחבריי לספסל הלימודים היו זקוקים 'להתריע' לפעמים שהסבא בודק אם אני נוכח.. הוא היה מונח תמיד בעניינים תורניים, לעיתים היה משתעשע עמי בשאלות בסוגיה הנלמדת אצלנו או בענייני הגמרא אותה למד בעצמו באותה עת. פעם שוחחנו בסוגיה בגמרא יבמות, וסיפר לי כי בבחרותו למד בחברותא מסכת זו (ב'זמן' אחד) עם ידידו המשפיע ר' פיניע קארף. לבטח כעת הם משתעשעים יחד במתיבתא דרקיעא.

"גם למדנו בחברותא מאמרי דא"ח וזו הייתה חוויה מרעננת להבחין בגישה החסידית 'הישנה' ללימוד דא"ח, בהתייחסות יותר פשטנית ופחות מפולפלת אך רוויה ב'שכל אלקי'... בעת שנעשיתי חתן נקבע מועד ה'ווארט' כשבוע מאוחר יותר, וזיידע כתב לי: "מזל טוב מזל טוב, קבלתי הודעה שהווארט יהיה אי"ה ביום שני הבע"ל, כנראה כדי שיהיה לך מספיק זמן להכין מאמר דא"ח על מנת לחזור אותו אז". בשעת מעשה חזרתי מאמר דא"ח, אך חבריי חמדו לצון ואחרי כמה דקות הציעו לי לעצור באמצע החזרה, "בין כה וכה איש אינו מאזין", אמרו וקיבלתי. אך סבי שהאזין ברוב קשב ניגש אליי בטרוניה על ההפסקה באמצע המאמר, והוצרתי להשלים את עיקרי הדברים באזניו...

קשה סילוקם של צדיקים

בד' אלול תשפ"א, בהיותו בן 87, בעודו משגיח על כשרות חלב ישראל בחווה חקלאית ליד באפלו, נפגע בתאונת דרכים מחרידה ותיכף עלתה נשמתו למרומים. מסע ההלוויה עבר ביום שישי ליד 770, בית הכנסת "רעים אהובים" וביתו הפרטי של הרבי, ולאחר שבת המשך לארץ הקודש, שם נטמן לצד רעייתו בחלקת חב"ד בהר הזיתים.

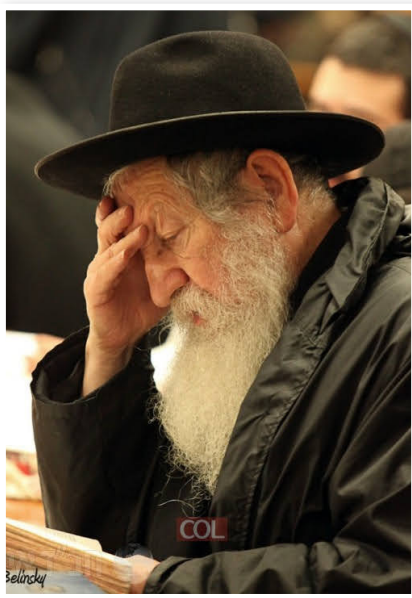
יהי רצון שנזכה במהרה ל"הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא בתוכם, בגאולה האמיתית והשלמה תיכף ומיד ממש!

החתן יחד עם הסבא ר' יעקב

מנהגי רבינו זבית הרב

ר' יעקב צבי לא עסק בבירור הנהגות הרבי והשוואתם, אלא שכאשר נשאל על ידי קרוביו ומכריו הסיח לפי תומו את אשר ראו עיניו בתקופת שירותו בקודש בין השנים תש"ו-תש"כ (ומעט מתקופת מגוריו בארה"ב אחרי נישואיו בה הוסיף להיות מצוי בבית הרבי), בייחוד כאשר היה הדבר בבחינת חידוש עבורו. ישנן הנהגות שיש בהן משום חידוש ולימים נהג הרבי באופן אחר, ולכן אין להסיק מרשימה זו לכל הזמנים.

פסח

מועד קניית זהבנת המאכלים

שאלה: כיצד נהגו בנוגע להכנות לפסח בבית הרב, האם היו קונים את כל צרכי החג לפני החג דוקא, והאם היו מבשלים ומכינים את כל האוכל מראש? תשובה: צרכי החג כן משתדלים לקנות לפני החג, אבל הבישול גם בתוך ימי הפסח¹.

קערת הסדר

קערה: קערת הסימנים של ליל הסדר הייתה טס של כסף, שעליו הייתה מפה מקופלת שבתוכה המצות, ועל המפה היו סימני הסדר².

1. תכתובת עם נכדו ר' לוי יצחק.

2. תשורה לבר מצוה יצחק מאניס הולצמן תשס"ה, ע' 22 ("ההנהגות נרשמו מפי הרה"ח ר' יעקב צבי הולצמן שליט"א", נכתב בידי נכדו ר' לוי יצחק).

זרוע: הרבי השתמש גם ב'זרוע' מבושלת ולא דוקא צלויה³.

ביצה: היה משתדל תחילה להעמיד את הביצה כמות שהיא מבלי לשבור, אך אם התגלגלה לא הקפיד על זה אלא סדק הקליפה והעמידה⁴.

כרפס: הבצל ששימש כרפס בקערת הסדר, היה שלם עם קליפתו, וכנראה שלא החזירו לאחר כרפס אל הקערה⁵.

סוג היין בליל הסדר

סיפר שבכמה מהשנים הראשונות השתמש הרבי במשך השנה וב'ליל הסדר' ביין זהוב, אותו היה מביא עבור הרבי לפסח מיהודי בשם וולסוב שהיה מייצר יין והכין גם בשביל הרבי (לפי הידוע לר' יעקב, הרבי השתמש ביין של וולסוב גם במשך השנה, משום שחפץ לעזור לו בפרנסתו). בשנת תש"כ או תשכ"א הפסיק וולסוב לייצר יין, ור' בערל יוניק הציע לר' יעקב לפנות לר' ישראל שמעון קלמנסון שהיה מייצר יין, שיכין גם עבור הרבי. הוא נענה להצעה וקודם חג הפסח היה מביא ענבים לר' ישראל שמעון עבור היין של הרבי לחג הפסח.

ר' יעקב לא הקפיד על צבע הענבים והיין מכיון שלא נאמר לו דבר בנוגע לזה, אמנם הוא זוכר שבשנה הראשונה בה נעשה היין ע"י ריש"ק הביא אליו ענבים ירוקים. ר' יעקב עצמו הביא את היין מריש"ק במשך שנתיים לפחות, אך ריש"ק המשיך להכין את היין לפסח בשביל הרבי בכל השנים⁶.

3. אמר לבנו ר' נח.

4. מדבריו לנכדו ר' לוי יצחק. וראה גם בקודש פנימה ע' 27 הערה 52.

5. תשורה תשס"ה שם.

6. בקודש פנימה (מאת ר' יוסף אשכנזי ששמע מפיו), ע' 10 הערה 1. וכך סיפר לבני ביתו (תשורה תשס"ה שם): "אמנם בדרך כלל משתתפי הסדר לא יכלו לראות בבירור האם היין היה אדום או לבן משום שהיה עטוף בנייר, אך לי ידוע שהרבי השתמש ביין לבן בליל הסדר בשנים בהם הייתי, כיון שהלכתי בעצמי לקנות את הענבים מהם סחטו את היין, והם היו מהזן הבהיר שממנו עושים יין לבן".

סוג הכלי לשפיכת היין

בעת עריכת הסדרים כאשר הגיעו למקומות ששופכים וכו', הוגשו לשולחן שלוש צלחות (כדי שיוכלו גם שאר המסובים להשתמש ולא יארך זמן), שהיו שלמות לחלוטין, אלא שצלחות אלו היו היחידות מבין כל הכלים שהיו צבועות, היינו מקושטות בצבעים שונים⁷. בניגוד למופיע ברשימות אחרות, ר' יעקב שהגיש את הכלי, העיד כי הכלי לא היה מונח על הרצפה עצמה, אלא על גבי שרפרף שעליו פרוסה מגבת קטנה. הדבר הולם את הזהירות המקובלת למנהגו שכלי מאכל לא יבואו במגע עם הרצפה⁸.

הצלחות בפסח בבית הרב היו כלי חרסינה עם פס זהב סביב לשפתן בלבד, בלי כל קישוטים נוספים. כאשר שאל פעם את הרבנית חיה מושקא ע"ה מהיכן המנהג הזה, אמרה שכך היה בליובאוויטש, שהשתמשו לכלי פסח רק בכלים לבנים שאינם צבועים, מלבד פס קישוט המעטר את השוליים⁹. [בנו ר' אורי מספר: "באחד הביקורים בבית הרבי נסבה השיחה אודות כלי פסח, ושאלתי את הרבנית מדוע אוכלים בצלחות עם פס זהב והלא אין משתמשים בכלים צבועים? וענתה שאין בכך בעיה משום שהעיטור הוא בשוליים, מקום שממנו לא אוכלים"¹⁰].

מזיגת היין בליל הסדר

בלילות הסדר בין השנים תש"ז-תש"כ בדירת אדמו"ר הריי"ץ, הונח היין של הרבי על פיסת נייר על הרצפה סמוך למושב הרבי, והיה עטוף בנייר חום. ר' יעקב הוסיף שיתכן שהיין הונח כך מפני שלא היה מקום על השולחן. תפקידו של ר'

7. רשימת חתנו ר' שמואל קראוס ששמע מפיו (הערות מאריסטאון גל' תשטז, ש"פ תזו"מ תשנ"ד, וע"ש מה שכתב לבאר המנהג).

8. בנו ר' אורי ששמע ממנו.

9. ראה רשימה הנ"ל, ותשורה תשס"ה ע' 22-23.

10. תשורה שם.

יעקב היה למזוג את היין לגביע של הרבי בעת ההגדה, וכן להחזיק את הבקבוק בשעה שהרבי החזיר לתוכו את היין מכוסו של אליהו. לפניו מילא תפקיד זה ר' שלום בער אלפרוביץ. הוא האחרון ששימש בתפקיד זה, וכאשר חדל לשמש בדירת אדמו"ר הריי"ץ בשנת תש"כ, נפסק נוהג זה¹¹.

כלים שנפלו על הארץ

בזמנו לא הייתה קפידא שלא להשתמש בכלים שנפלו על הארץ בהמשך החג, אלא היו מרימים ושוטפים אותם¹².

סוכר

הרבי בפירוש לא השתמש בסוכר בחג הפסח¹³.

טבילת המצה במלח

בכלל, לאחר שהרבי בירך על המצה, היה טובל אותה במלח שלוש פעמים, ואחר כך שוב שופך עליה מלח שלוש פעמים (בפשטות מכיוון שהמלח לא נדבק למצה)¹⁴.

אם המלכות

למרות המתואר במקום אחד ש"לאחר ה'סדר' היה הרבי שליט"א מחזיק בידה של אמו ויורדה עמה לאט את המדרגות", נראה כי לא היה כדבר הזה בליל הסדר

11. בקודש פנימה ע' 26 הערה 50.

12. נכדו ר' לוי יצחק ששמע ממנו.

13. תשורה שם.

14. תשורה שם.

אלא בחגים אחרים. ר' יעקב אמר כי מעולם לא הבחין שהרבי יורד עם אמו לאחר הסדר במדרגות¹⁵.

ל"ג בעומר

מעולם לא שמע הוראה מהרבי או מהרבנית להביא חרובים לביתם או לצבוע הביצים בל"ג בעומר¹⁶.

ראש השנה

טיבול בדבש

את פרוסת 'המוציא' טבל הרבי שלוש פעמים בדבש בלבד [אמנם היו שכתבו שהרבי טבל פרוסה נוספת שלוש פעמים במלח¹⁷, אך כנראה טעות בידם והכוונה לפרוסה שנהג הרבי לטבול תמיד קודם ברכת המזון במלח¹⁸].

ראש איל

בשנים בהם שימש בקודש בבית הרב, היה תמיד ראש של איל בסעודת ליל ראש השנה.

פרי חדש

בלילה השני היה אוכל תאנה לפרי חדש¹⁹.

15. בקודש פנימה ע' 26 הערה 51.

16. בקודש פנימה ע' 30 הערה 64.

17. ראה יומן שנת תשמ"א ע' 11.

18. תשורה שם.

19. תשורה שם.

שבת שובה

בשבת שובה לא טבל הרבי את החלה בדבש²⁰.

סוכות

ר' יעקב זכה לבנות את הסוכה בביתו של הרבי, וסיפר כי הרבי היה מקפיד להרבות בסכך, ותמיד הורה להוסיף עוד סכך - אף מבלי לבדוק כמה סכך כבר הונח קודם לכן.

פורים

כך כתב ר' צבי הירש גאנזבורג ברשימותיו: "מוצש"ק פ' פרה תשי"ח: כפי שסיפר לי יעקב הולצמן, קרא כ"ק אד"ש בעצמו את המגילה עבור הרבנית תחילי, הוא קרא במהירות גדולה (והיא שמעה מבלי להביט בחומש)"²¹. ר' יעקב הוסיף כי נשמעו בבירור כל טעמי הקריאה.

לגבי סעודת פורים - לא זכור לו שיאכל בדירת אדמו"ר הריי"ץ²².

שש זכירות

העיד כי שמע פעם את הרבי אומר 'שש זכירות' ביום טוב קודם התפילה (בחג הסוכות בסוכה, בעל פה).

20. תשורה שם. יש לציין כי בהיום יום חלק שני (21) מונה הרבי את הימים בהם טובלים חלה בדבש בחודש תשרי ושבט שובה אינה ביניהם.

21. דיוקנו של חסיד (רצ"ה גאנזבורג) ע' צב.

22. מכתב לנכדו ר' לוי יצחק (תשע"ה).

קריאת התורה

בתקופה שלפני קבלת הנשיאות, כאשר קרא בתורה, פעמים רבות אירע שהעירו לו כששינה בקריאת הטעמים, אך לא היה חוזר.